

Grad Sinj-početak demografskog sloma?

Ivandić, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:075713>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Dijana Ivandić

Grad Sinj-početak demografskog sloma?

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

**Zagreb
2018.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija*; smjer:
Prostorno planiranje i regionalni razvoj pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-
matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Stjepana Šterca.

Sveučilište u Zagrebu Diplomski rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

GRAD SINJ-POČETAK DEMOGRAFSKOG SLOMA?

DIJANA IVANDIĆ

Izvadak: Zahvaljujući povoljnom smještaju u zaleđu metropolitanske regije Splita, Grad Sinj slovi kao oaza demografske stabilnosti u državi pogođenoj teškom demografskom krizom. U vrijeme novog masovnog vala iseljavanja stanovništva, gospodarske krize i nestabilnih Vlada, Sinj nije pokazivao negativne demografske trendove kao ostatak države. Međutim, procesi već odavno prisutni u zemlji zahvatili su i ovo područje stoga se ovaj rad bavi analizom trenutnog stanja predmeta istraživanja te nastoji dati odgovor na pitanje jesu li odnedavno prisutni populacijski trendovi indikator budućeg demografskog sloma Sinja. Analizom prostornih i demografskih pokazatelja uočit će se glavni razvojni problemi, objasniti će se uzročno-posljedična veza demografskih trendova, obrazovne strukture, radne snage i gospodarskog razvoja. Temeljni cilj i svrha rada je kroz analizu trenutnog stanja predvidjeti buduća kretanja stanovništva te na temelju istih predložiti mjere obnove nužne za revitalizaciju prije svega ljudskog, a zatim i prirodnog potencijala ovog područja.

74 stranice, 14 slika, 17 tablica, 51 bibliografska referenca; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: stanovništvo, Grad Sinj, Cetinska krajina, demografski slom, mjere obnove, demografska revitalizacija

Voditelj: Doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Povjerenstvo: Doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Izv. prof. dr. sc. Aleksandar Toskić

Dr. sc. Ivan Šulc

Tema prihvaćena: 08. veljače 2018.

Rad prihvaćen: 13. rujna 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb Master Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

THE TOWN OF SINJ – THE BEGINNING OF DEMOGRAPHIC BREAKDOWN?

Dijana Ivandić

Abstract: With the help of its favorable position in the hinterland of the metropolitan area of Split, the town of Sinj is regarded as an oasis of demographic stability in a country hit by a severe demographic crisis. At the time of the new mass wave of emigration, the economic crisis and the unstable governments, Sinj did not show negative demographic trends as the rest of the state. However, the processes that have long been present in the country have also affected this area therefore this paper deals with the analysis of the current situation of the subject of research and tries to answer the question of whether the recent population trends are indicative of the future demographic breakdown of Sinj. By analyzing spatial and demographic indicators, major developmental problems will be identified, and a causal link between demographic trends, educational structure, labor force and economic development will be explained. The basic purpose of the work is to predict the future trends of the population through an analysis of the current situation and based on these, propose measures of renewal necessary for the revitalization of the human and natural potential of this area.

74 pages, 14 figures, 17 tables, 51 reference; original in Croatian

Keywords: population, town of Sinj, Cetina Region, demographic breakdown, renewal measures, demographic revitalization

Supervisor: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

Aleksandar Toskić, PhD, Associate Professor

Ivan Šulc, PhD, postdoctoral researcher

Thesis submitted: February 8. 2018.

Thesis accepted: September 13. 2018.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

*Sinju grade, zlatni buzdovane,
od starine junački mejdane,
u Cetini gnizdo sokolovo,
koga gleda oko principovo!*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	1
1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja	2
1.3. Prethodna istraživanja	3
1.4. Metodološki pristup.....	4
1.5. Osnovne hipoteze	6
2. OSNOVNA OBILJEŽJA PROSTORA	7
2.1. Prostorni potencijal	7
2.1.1. Prirodni potencijal.....	8
2.1.2. Društveni potencijal.....	9
3. HRVATSKA DEMOGRAFSKA STVARNOST	14
3.1. Prirodni nestanak	17
3.2. Silina odlaska	21
4. GRAD SINJ-DEPOPULACIJA I IZUMIRANJE ILI REVITALIZACIJA?	26
4.1. Demografski tijek	26
4.1.1. Popisne promjene.....	28
4.1.2. Prirodne promjene.....	31
4.1.3. Migracijska obilježja.....	33
4.1.3.1. Unutrašnja preseljavanja	35
4.1.3.2. Odlazak.....	35
4.2. Suvremena demografska stvarnost.....	36
4.2.1. Demografska uvjetovanost-ugrožavanje gradskih sustava	39
4.2.1.1. Negativni trendovi i obrazovni sustav.....	39
4.2.1.2. Demografski aspekti i radna snaga.....	48
5. NEIZVJESNA DEMOGRAFSKA BUDUĆNOST	50
5.1. Osnovne projekcije	50
5.2. Očekivani nastavak ili plansko usmjeravanje?	52
6. REVITALIZACIJSKA POTREBA.....	53
6.1. Modeli ukupnog razvoja	53
6.2. Demografska revitalizacija	56
6.2.1. Populacijski poticaji.....	56
6.2.2. Imigracijska varijanta	57

7. ZAKLJUČAK.....	60
7.1. Opći zaključci.....	60
7.2. Osvrt na hipoteze	61
8. LITERATURA I IZVORI PODATAKA	62
8.1. Popis literature.....	62
8.2. Izvori podataka	62
POPIS SLIKA I TABLICA	66

1. UVOD

Hrvatsku obilježava prirodni pad od 1991. godine. Posljednjih desetak godina gospodarska, politička i društvena situacija u državi naveli su stanovništvo na odlazak u inozemstvo u potrazi za boljim životnim uvjetima pa se tako uz prirodni pad javlja i problem masovnog iseljavanja. Problem depopulacije posebno je izražen u ruralnim područjima gdje negativni demografski trendovi i snažna emigracija dovode do izumiranja manjih naselja. Unatoč gorućim problemima emigracije, depopulacije i izumiranja, ne provode se skoro nikakve mjere zadržavanja, obnavljanja i doseljavanja stanovništva.

Dalmatinska Zagora se često promatra kao primjer depopulacije ruralnog područja. Međutim, u Zagori se smjestio Grad Sinj koji za razliku od većine Hrvatske, slovi za demografski jako i stabilno područje. Povoljan položaj u zaleđu Splita omogućio je stanovnicima Sinja radna mjesta zbog čega je emigracija manje izražena. Ipak, negativni demografski trendovi dohvatili su i Grad Sinj tako da je od 2013. godine u tom gradu po prvi put zabilježen prirodni pad, odnosno zabilježeno je više umrlih nego rođenih. Sinj je nemoguće promatrati bez naselja koja mu pripadaju jer njegova radna snaga kao i buduća demografska kretanja ovise upravo o njima. Zbog toga će ovaj diplomski rad istraživanjem obuhvaćati četrnaest naselja koja administrativno pripadaju Gradu Sinju: Bajagić, Brnaze, Čitluk, Glavice, Gljevi, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac, Radošić, Sinj, Suhač, Turjaci i Zelovo. Osim četrnaest naselja koja administrativno pripadaju Gradu Sinju, ne mogu se zanemariti ni ostala naselja smještena u Cetinskoj krajini (gradovi Trilj i Vrlika, te općine Otok, Hrvace i Dicmo) zbog snažne povezanosti te gravitacijske snage koju Sinj kao središte Cetinske krajine ima na stanovništvo tih mjesta. U radu će se nastojati odgovoriti na pitanje znače li ove promjene uistinu početak demografskog sloma Grada Sinja ili je ovaj prostor još uvijek moguće revitalizirati.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je stanovništvo Grada Sinja, njegov budući razvoj te utjecaj promjena demografskog sastava na obrazovnu i gospodarsku budućnost ovog prostora. Određen je negativnim trendom, odnosno početkom prirodnog pada, primjećenim uvidom u statistička izvješća Državnog zavoda za statistiku o kretanju broja stanovnika Grada Sinja. Istraživanjem je geografski obuhvaćeno četrnaest naselja Grada Sinja koja

zauzimaju površinu od 194,27 km², a koja prema Popisu stanovništva 2011. broje 24.826 stanovnika.

1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja

Glavni je cilj istraživanja na temelju demografske stvarnosti predvidjeti demografsku budućnost Grada Sinja. Projekcije budućnosti bit će temeljene na analizi trenutnog stanja. Zadatak je utvrditi gospodarske i društvene čimbenike koji oblikuju procese u demografskoj strukturi Grada Sinja. Demografskom analizom utvrdit će se budući tijek razvoja ovog prostora, zaključit će se koja naselja imaju potencijal za daljnji razvoj, a kojim naseljima prijeti izumiranje. Analizirat će se popisne i prirodne promjene od 1991. godine do danas, kao i migracijska obilježja, kako iseljavanje s ovog prostora, tako i unutrašnja preseljenja.

Zbog boljeg razumijevanja tematike, prvi zadatak je ukratko prikazati demografsku sliku Republike Hrvatske. Stavljanje sinjskog područja u kontekst države pomoći će pri određivanju ozbiljnosti situacije, odnosno omogućit će usporedbu procesa na lokalnoj i državnoj razini iz čega će se moći izvući zaključci o njihovoj trenutnoj snazi te snazi koju mogu doseći.

Stanovništvo je nositelj gospodarskog razvoja svakog prostora pa promjene u strukturi i broju stanovnika utječu na cijeli ekonomski sustav. Jedan je od zadataka objasniti utjecaj demografskih promjena na obrazovni sustav te uzročno-posljedičnu vezu između promjena u kretanju broja stanovnika i gospodarske strukture.

Na temelju provedenog istraživanja bit će predložene mjere koje bi Grad Sinj, Splitsko-dalmatinska županija i u konačnici Republika Hrvatska trebali učiniti da se negativni demografski trendovi ublaže. Ukazat će se na metode revitalizacije koje bi ovom prostoru trebale omogućiti prosperitetnu budućnost, a ne demografski slom.

1.3. Prethodna istraživanja

Prostor obuhvaćen istraživanjem u ovom diplomskom radu općenito je slabo zastupljen u znanstveno-istraživačkim radovima. Vera Graovac i Martin Glamuzina u svom radu *Contemporary demographic changes in the town of Sinj, Croatia* objavljenom u znanstvenom časopisu *Geoadria* 2005. godine pišu o popisnim i prirodnim promjenama te migraciji i demografskoj strukturi Sinja druge polovice 20. stoljeća. Analizirali su promjene u svih četrnaest naselja te donijeli zaključke o demografskoj budućnosti istih. Treba uzeti u obzir da za vrijeme tog istraživanja u gradu Sinju još nije zabilježen prirodni pad stoga zaključci ovog rada neće nužno odgovarati njihovom istraživanju.

Pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na temu Sinja 2013. godine napisani su i obranjeni diplomski radovi *Razvojne mogućnosti grada Sinja u okviru splitske makroregije*, Ante Šušnjare i *Demografski razvoj Grada Sinja nakon 1991. godine*, Ivana Jenjića. Obzirom da su ta dva rada izrađena 2013., odnosno iste godine kada je primjećen prirodni pad i čime je određena problematika ovog rada, za pretpostaviti je da će rezultati ovog istraživanja odudarati od zaključaka u njihovim radovima.

Što se tiče demografske literature, bitno je istaknuti *Stanovništvo i razvoj*, akademkinje Alice Wertheimer-Baletić iz 1999. godine koja detaljno pojašnjava uzročno-posljedičnu vezu gospodarskih, tehnoloških, socijalnih i političkih čimbenika koji sudjeluju u procesu demografskog razvoja. Ista autorica 2005. objavila je rad *Demografija Hrvatske – aktualni demografski procesi* u kojem se bavi prvenstveno općom depopulacijom države. Ivo Nejašmić u svojoj knjizi iz 2008. *Stanovništvo Hrvatske: demogeografske studije i analize* bavi se analizom razmještaja i kretanja stanovništva, prirodnim kretanjem, migracijom i biološkim sastavom te daje projekcije o budućem kretanju stanovništva Republike Hrvatske. Znanstveno-istraživački projekt *Činitelji demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj (Istraživanje činitelja fertiliteta u Hrvatskoj i mogućega utjecaja nekih mjera obiteljske politike na odluku o broju djece)* napravio je Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži 2003., a u knjizi su ocjenjivani gospodarski i društveni problemi vezani uz demografske trendove i sukladno s tim predložene su mjere obiteljske politike kakvu bi trebala provoditi država. Anđelko Akrap s Ekonomskog fakulteta u svom radu *Demografsko stanje, trendovi, perspektive i nužnost provođenja populacijske politike u Republici Hrvatskoj* iz 2005. analizira tekuće demografske trendove, a naglasak stavlja na važnost populacijske politike.

Brojni su drugi članci i radovi napisani vezano za demografsko stanje u državi, posebno u posljednje vrijeme kada vodeći demografi nastoje privući pozornost javnosti, a naročito državne vlasti, i skrenuti im pažnju na ozbiljnost situacije u kojoj se Hrvatska nalazi. Navesti ćemo samo neke od njih: *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, dr. sc. D. Župarić-Iljić, 2016., *Demografski razvoj Hrvatske kao temelj planiranja mirovinskog sustava*, S. Šterc, 2016., *Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?*, S. Šterc i M. Komušanac, 2012., *Demografska kriza u Hrvatskoj: zrcalo društvene, ekonomske i vrijednosne krize*, I. Turk i dr. U radu su također korišteni i brojni internetski izvori.

1.4. Metodološki pristup

Kod korištenja naziva grada Sinja postoji više nomenklatura stoga je bitno odrediti o kojem tipu nomenklature se radi kako ne bi došlo do zabune. Po prostorno-urbanističkoj nomenklaturi Sinj se sastoji od grada Sinja i prigradskih naselja Brnaza i Glavica koji zajedno broje 18.567 stanovnika. Što se tiče statističke nomenklature Sinj se sastoji samo od tradicionalnog naselja Sinj i ima 11.468 stanovnika. Prema Zakonu o lokalnoj i područnoj samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17) Grad Sinj obuhvaća naselje Sinj i trinaest okolnih naselja koja zajedno imaju 24.826 stanovnika te će ista podjela koristiti i u predmetnom radu budući da je utjecaj demografskih kretanja okolnih naselja značajan za demografska obilježja tradicionalnog naselja i ukupnog razvoja promatranog područja.

Za demografsku analizu do 2011. godine korišteni su podaci iz popisa stanovništva, a za period 2012. – 2016. upotrijebljeni su podaci iz Statističkih priopćenja objavljenih na stranicama Državnog zavoda za statistiku i iz publikacije *Hrvatska u brojkama*. Obzirom da je kod provođenja popisa dolazilo do promjena u metodologiji, ali i u samom administrativnom ustrojstvu države, uspoređivanju podataka treba pristupiti oprezno. U popisima do 1991. korišteno je načelo stalnog stanovništva (*de iure*) ili načelo prisutnog stanovništva (*de facto*), odnosno kombinacija tih dvaju načela (Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.). Načelo stalnog stanovništva uključivalo je sve osobe koje su imale prebivalište u Republici Hrvatskoj, bez obzira na trajanje odsutnosti u vrijeme popisa dok su prisutnim stanovništvom smatrane sve osobe fizički prisutne u zemlji u vrijeme popisa bez obzira jesu li imale prebivalište. Načelo stalnog stanovništva

primjenjivalo se u svim popisima nakon Drugog svjetskog rata, tj. u popisima 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine. U Popisu 2001. slijede se preporuke Ekonomske komisije UN-a za Europu i Eurostat pa se primijenjuje načelo uobičajenog stanovništva (*usual residence*), a kriterij je uobičajeno mjesto stanovanja (*place of usual residence*) uz vremensko ograničenje odsutnosti od dvanaest mjeseci. (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001).

Godine 1991. došlo je do administrativnih promjena naselja Brnaze i Sinj. Dio naselja Brnaze pripojen je Sinju zbog čega nije moguće razdvojiti prirodnu promjenu i neto migraciju ovih dvaju naselja u međupopisnom razdoblju 1981-1991. godine (Graovac i Glamuzina, 2005) .

Što se tiče migracije bitno je spomenuti da Hrvatska nema registar koji bilježi migraciju stoga se ona računa pomoću međupopisnih i prirodnih promjena u određenom periodu. Ova metoda ne može utvrditi točnu stopu migracije, ali pomaže odrediti je li neko područje emigracijsko ili imigracijsko. (Graovac i Glamuzina, 2005)

Metode korištene u radu su metode analize odnosno statističke, grafičke, računske metode i analiza literature te metode sinteze, tj. indukcija te prognoziranje. Na temelju istraživanja geografskim su metodama u GIS-u napravljeni kartografski prikazi.

1.5. Osnovne hipoteze

H1 Negativni demografski trendovi zabilježeni posljednjih godina nastaviti će se i u budućnosti

H2 Naselje Sinj demografsku snagu crpi iz naselja Cetinske krajine

H3 Grad Sinj bit će i dalje okosnica razvoja Dalmatinske Zagore

H4 Razvoj Grada Sinja ovisi o Gradu Splitu

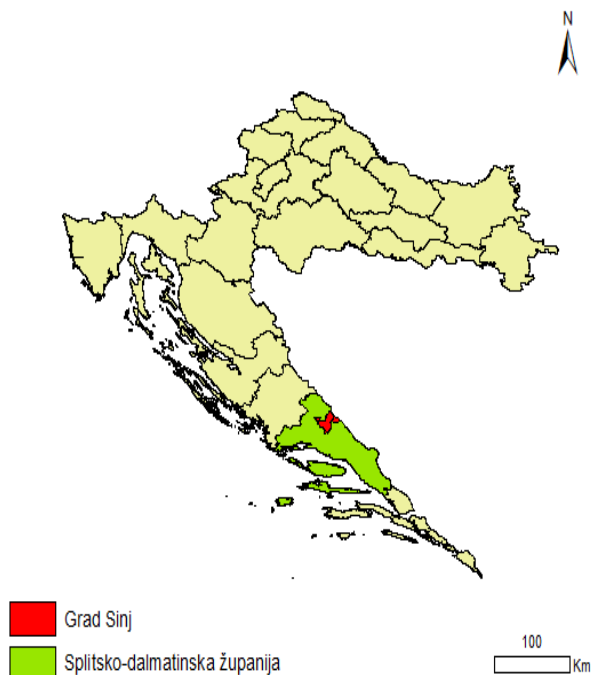
H5 Demografska revitalizacija moguća je samo putem imigracije

2. OSNOVNA OBILJEŽJA PROSTORA

Da bi se u određenom području razumjeli trenutni procesi potrebno je poznavati njegova fizičko-geografska i društveno-gospodarska obilježja. Analizom trenutnog stanja uvidjet će se prednosti koje ovaj prostor ima i na kojima treba temeljiti svoj gospodarski razvoj. Isto tako, istaknut će se i nedostaci na kojima treba raditi, prvenstveno gradske, a zatim i županijske vlasti, kako bi se područje što kvalitetnije iskoristilo u gospodarske svrhe. Ukratko će biti objašnjena prirodna osnova jer se na njoj temelje sve ljudske i gospodarske aktivnosti, a najviše će se govoriti o društvenom potencijalu koji ovaj prostor nudi.

2.1. Prostorni potencijal

Grad Sinj administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji (Slika 1) i čini središte Sinjske, a samim time i Cetinske krajine. Zauzima površinu od 194,27 km², odnosno 4,3 % kopnene površine županije. Nalazi se na rubu Sinjskog polja smještenog na srednjem toku rijeke Cetine. Okružen je brojnim planinama, smješten je između Dinare i Svilaje na sjeveru i Kamešnice na sjeveroistoku. Nalazi se na 320 metara nadmorske visine, a od Jadranskog mora dijeli ga 30 kilometara udaljenosti (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020).

Slika 1. Geografski smještaj Grada Sinja

Smještaj na važnom kopnenom pravcu koji spaja unutrašnjost s morem omogućio mu je razvoj od prapovijesti do danas. Razvijajući se pod raznim kulturnim utjecajima ovo je prostor bogatog kulturno-povijesnog nasljeđa (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Osim urbanog dijela, područje Grada Sinja čine poljoprivredne površine kao što su oranice, voćnjaci, livade i vinogradi dok na izdignutim brdskim i planinskim dijelovima postoji osnova za razvoj stočarstva.

2.1.1. Prirodni potencijal

Obzirom na smještenost Sinja u kotlini i na blizinu mora, na ovom prostoru isprepleće se utjecaj dviju klima, to su prema Köppenovoj klasifikaciji Cfa i Cfb klime, odnosno umjereno topla vlažna klima s vrućim ljetom i umjerena topla vlažna klima s toplim ljetom. Prostor obilježavaju periodi ljetnih suša, nepovoljan raspored oborina kroz cijelu godinu i jak utjecaj vjetra. Najtopliji mjesec je srpanj koji bilježi srednju temperaturu zraka od 22,4°C dok je najhladniji siječanj sa srednjom temperaturom od 3,9°C (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Najviše oborina padne u zadnja četiri mjeseca, najviše u prosincu. Oborinskih dana ukupno je 123. Dominiraju sjeverni i sjevernoistočni vjetrovi s oko 29 % i južni vjetrovi s oko 20 % učestalosti (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020).

S hidrološke strane, grad Sinj ima vode u izobilju. Područje je bogato nadzemnim i podzemnim vodama. Ukupni protok Cetine iznosi 107 m³/s vode. Preko 90 posto sliva Cetine izgrađeno je od vapnenačkog materijala što ga čini izrazito krškim područjem (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Prostor ima razvijene fenomene krša – izvore, ponikve, škrape, krška polja i ponore. Razlikuje se uže i šire područje sliva jer je teško odrediti ukupnu površinu zbog brojnih podzemnih tokova. Veličina užeg, tj. direktnog sliva je 1200 km², a šireg, odnosno indirektnog sliva 3640 km². U užem slivnom području nalaze se brojna krška polja od kojih je najveće Sinjsko polje s 5770 ha (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Od tala najzastupljenije su crvenice i rendzine u neposrednom slivu Cetine dok se crnice javljaju u višim planinskim dijelovima. Pokrov se dijeli u dvije vegetacijske zone – submediteransku listopadnu i gorsku zonu (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Uglavnom je cijelo područje pokriveno listopadnom vegetacijom osim najviših dijelova Svilaje i Dinare koji su prekriveni bukvom.

Prirodna osnova ovog područja pogodna je za razvoj poljoprivrede i turizma, naročito ruralnog i avanturističkog. Blizina mora i planina pruža potencijal za snažan razvoj u turističkom smjeru što će dovesti do povećanja turističkih noćenja, investiranja u turističku ponudu te izgradnju urbane infrastrukture kao što su vikendice, kuće za odmor, rančevi i slično.

2.1.2. Društveni potencijal

Život se na ovom prostoru zbog pogodnog položaja, klime i plodnog tla razvijao još u srednjem kamenom dobu (9000. g. pr. Kr.), a u blizini Starog Grada, odnosno brda oko kojeg se Sinj razvio pronađeni su ostatci oruđa i oružja iz mlađeg kamenog doba (6000. – 2500. pr. Kr.) (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020).

Sve do danas glavna urbana jezgra Sinja nalazi se podno Starog Grada i širi se radijalno oko povijesne jezgre u svim smjerovima. Jedinstvena urbana struktura bila je sačuvana sve do izgradnje industrijskih kompleksa kada je došlo do imigracije prigradskog stanovništva što je rezultiralo širenjem grada prema polju i duž glavnih prometnica (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). U unutarnjim zonama građene su uglavnom zgrade dok su na rubovima to bile obiteljske kuće. Tako urbanu konfiguraciju možemo podijeliti na staru gradsku jezgru, šire gradsko područje te na prigradska područja Brnaze i Glavice koja su se za vrijeme urbanizacije spojila sa Sinjom. Daljnje širenje grada sprječavaju radne i sportske zone na rubu grada kao što su hipodrom, teniski tereni, zračna sportska luka i drugo (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Po administrativno-teritorijalnoj podjeli Grad Sinj sastoji se od četrnaest naselja – grada Sinja, prigradskih naselja Brnaze i Glavice i sela Bajagić, Čitluk, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac, Radošić, Suhač, Turjaci i Zelo (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020). Naselje Sinj ima gustoću stanovnika 1541 st/km^2 , prigradska naselja Brnaze i Glavice pripadaju kategoriji od $148,5$ do 235 st/km^2 , dok je u ostalim naseljima gustoća tipična za seoska naselja te iznosi od 16 do 244 st/km^2 (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Prema popisu stanovništva iz 2011. godine na ovom području nalazi se 9.315 stanova od čega je 9.183 za stalno, a 92 za privremeno stanovanje. Od ukupnog broja za stalno stanovanje 7.518 stanova je nastanjeno, 1.408 ih je

privremeno nenastanjenih dok ih je 257 napušteno (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine). U odnosu na 2001. godinu, 2011. na području grada Sinja ima 1.532 stana više. Potražnja za stambenim prostorom nije značajna što zbog kontinuirane izgradnje stanova što zbog usporenog demografskog rasta. Ipak, treba računati s porastom potražnje za stambenim prostorom zbog sve većeg broja doseljenika iz područja Splita koji se odlučuju za život u ovoj sredini zbog nižih cijena nekretnina i male udaljenosti od obale (Sinj-Split 34 km).

Prigradska naselja grada Sinja uglavnom nemaju razvijene funkcije središnjih naselja, u nekima se javljaju gospodarske, a u još manjem opsegu uslužne funkcije (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Razlog tome je srastanje tih naselja sa Sinjem i međusobno dobra prometna povezanost. Upravo zbog toga grad Sinj ima ulogu središta ne samo Sinjske već i Cetinske krajine. Ipak, nužno je disperzirati dio funkcija van središta, prvenstveno zbog predviđenog rasta broja stanovnika. Prema Prostornom planu u Gradu Sinju se predviđa 33.000 stanovnika što će dovesti do širenja naseljskih zona, a samim time će rasti potražnja za dnevnim društvenim i urbanim uslugama (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Osim četrnaest naselja Grada Sinja, na demografska kretanja ovog područja velik utjecaj imaju i okolni gradovi i općine. Snažan gravitacijski utjecaj Sinja osjeti se i na gradovima Trilju i Vrlici te općinama Dicmo, Otok i Hrvace, prvenstveno što se tiče obrazovanja, stoga je u analizi bitno sagledati demografski potencijal koje taj prostor nudi. Usporedbom popisa 2001. i 2011. primjetno je da samo općina Dicmo bilježi porast broja stanovnika od 5,46 posto, dok Trilj, Vrlika, Otok i Hrvace bilježe pad broja stanovnika (Tablica 1). Porast broja stanovnika Dicmo može zahvaliti gospodarskoj zoni koja je otvorila brojna radna mjesta i time privukla okolno stanovništvo, čak dijelom iz Splita. Najveći pad ima Vrlika, skoro 20 posto, dok je u Otoku najmanji i iznosi -5,33 posto.

Tablica 1. Broj stanovnika gradova Trilja i Vrlike te općina Dicma, Otoka i Hrvaca 2001. i 2011. godine

		Rel. promjena		
		2001.	2011.	broja stanovnika
Trilj	Uk.	10799	9109	-15,65
	m	5497	4605	
	ž	5302	4504	
Vrlika	Uk.	2705	2177	-19,52
	m	1366	1109	
	ž	1339	1068	
Dicmo	Uk.	2657	2802	5,46
	m	1347	1433	
	ž	1310	1369	
Otok	Uk.	5782	5474	-5,33
	m	2942	2788	
	ž	2840	2686	
Hrvace	Uk.	4116	3617	-12,12
	m	2050	1828	
	ž	2066	1789	

Izvor: DZS (2003., 2012)

Što se tiče prometnog položaja, Sinj ima važnu ulogu u dvjema prostornim cjelinama, a to su metropolitanski prostor Splita i Splitsko-dalmatinska županija te prostor Bosne i Hercegovine (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020.). Smještaj na važnoj transverzalnoj okosnici Split – Sinj – unutrašnjost Republike Hrvatske Sinju nudi potencijal za snažan gospodarski razvoj. U posljednjih desetak godina uložena su značajna sredstva u poboljšanje prometne mreže. Autocesta A1 kod Dugopolja spojena je s Jadranskom turističkom cestom D8 izgradnjom brze ceste Solin-Klis, a u planu je izgradnja brze prometnice sve do Sinja čime bi Sinj ojačao svoju ulogu prometnog čvorišta. Općenito gledano, stanje cestovne mreže u Sinju je nezadovoljavajuće. Ovim prostorom promet se odvija prometnicama razvrstanim u četiri kategorije: državne, županijske, lokalne i nekategorizirane ceste. Kroz središnje naselje Sinj prolazi državna cesta D1 koja predstavlja poseban problem jer služi za odvijanje kako tranzitnog tako i

lokalnog i gradskog prometa. Također, razdvaja uži dio grada na dva dijela što dovodi u pitanje daljnji urbanistički razvoj grada Sinja (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020.) Prometna propusnost je ograničena zbog čega dolazi do zagušenja i smanjenja sigurnosti u prometu. Gužve su posebno izražene za vrijeme ljetnih mjeseci, a pogotovo za vrijeme održavanja manifestacija Alke i Velike Gospe, kada u Sinj stigne i do 100.000 ljudi. Jedan od glavnih ciljeva grada i županije je izgradnja sinjske zaobilaznice kojom bi se tranzitni promet premjestio iz središta Sinja čime bi se rasteretila državna cesta D1. Realizacija tog projekta uvrštena je u prostorne planove, međutim vremenski period u kojem bi projekt trebao biti dovršen nije određen što dovodi u pitanje samu realizaciju i pokazuje kako gradske i županijske vlasti ne preuzimaju dovoljnu inicijativu oko ključnih problema u županiji.

Gospodarstvo grada Sinja obilježava stagnacija i propadanje. Glavni industrijski pogoni kao što su ciglana, Autoprijevoz, Tehnika i tvornica konca Dalmatinka nisu preživjeli političko-ekonomsku tranziciju stoga su ugašeni. Sinj je prije izgradnje tih postrojenja bio prvenstveno orijentiran na agrarnu proizvodnju. Industrijalizacija područja dovela je do snažnog razvoja kako gospodarskog, tako i društvenog. Tvornica Dalmatinka je na svom vrhuncu zapošljavala 2.750 radnika¹, a utjecala je na širenje grada kroz izgradnju radničkih stanova, izgradnju bazena, elektrifikaciju cesta, širenje komunalne mreže, kao i na društveni aspekt kroz otvaranje škola, obrazovanje vlastitog radnog kadra te buđenja svijesti žena i promjenu do tada ustaljenih društvenih praksi (URL1). Većina industrijskih postrojenja nisu preživjela procese privatizacije, a loša politika upravljanja dovela je i ostale tvrtke u nezavidnu situaciju, često rezultirajući stečajem.

Sve navedeno ukazuje kako Sinj ne iskorištava pravilno potencijale i resurse koje posjeduje. Prirodna osnova trebala bi se ciljano koristiti kao temeljni resurs gospodarskog razvoja budući da se na njoj temelji razvoj poljoprivrede, industrije i turizma. Lokacije na kojima su prije bili smješteni prethodno navedeni industrijski kompleksi treba prenamijeniti za poslovanje raznih gospodarskih djelatnosti i na taj način revitalizirati prostore koji su napušteni i propadaju naočigled stanovnika predmetnog područja.

Jedno od strateški najvažnijih područja kojima gospodari Grad Sinj je gospodarska zona Kukuzovac smještena oko 10 km u smjeru Sinja od čvora Dugopolje na autocesti Zagreb – Split. Nalazi se na lokacijski idealnom području koje gravitira zaleđu i pograničnom

¹ Prema Strategiji razvoja grada Sinja krajem 2013. u Sinju je bilo 2896 nezaposlenih.

području s jedne strane te Splitu s druge strane (URL2). Kukuzovac je zona uglavnom proizvodnog karaktera, a cilj joj je potaknuti razvoj Grada Sinja i Splitsko-dalmatinske županije otvaranjem novih radnih mjesta. Zauzima površinu od 156 hektara, a izgradnja je započela u srpnju 2010. godine kada je položen kamen temeljac prvog gospodarskog objekta unutar zone, tvrtke „Alca Zagreb“ (URL3). U prvoj fazi izgradnje na 59 hektara izgrađena je cestovna mreža, komunalna infrastruktura, sustav oborinskih voda te telefonska i elektromreža. Do završetka prve faze bilo je u planu otvaranje 1.500 novih radnih mjesta (URL4). Međutim, do danas je u gospodarskoj zoni Kukuzovac od 39 investitora tek njih devet izgradilo objekt, a šest ih je u izgradnji, dok je samo nekolicina projekata u izradi (URL5). Prema *Reviziji o osnivanju i ulaganju u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije* krajem 2013. godine u gospodarskoj zoni Kukuzovac zaposlenika je bilo 152 što, ako se u računicu uzmu ukupna ulaganja od oko 66,5 milijuna kuna, znači da se po jednom zaposlenom u zonu uložilo 437 tisuća kuna (Izvješće o obavljenoj reviziji o osnivanju i ulaganju u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije, 2014).

Unatoč brojnim mjerama poticanja kao što su umanjenje cijene zemljišta za poduzetnike koji svoje gospodarske objekte presele u zonu i umanjenje komunalne naknade za poduzetnike koji obavljaju proizvodno-prerađivačke djelatnosti, gospodarska zona Kukuzovac nije zaživjela kao što su to učinile gospodarske zone na području Dugopolja. Od devet objekata samo tri su proizvodne djelatnosti (URL5), to su „Delicije Marović d.o.o.“ koje se bave proizvodnjom suhomesnatih proizvoda, zatim „Olasagasti d.o.o.“ koja se bavi preradom ribe te uz stalne ima i sezonske zaposlenike te „Inter S.T.E.E.L. d.o.o.“ koja se bavi armiranobetonskim konstrukcijama. Ostali objekti su skladišta i logistički centri koji najčešće ne zapošljavaju novu radnu snagu već premjeste već postojeće zaposlenike iz jednog u drugi objekt.

3. HRVATSKA DEMOGRAFSKA STVARNOST

Kako bi bolje razumjeli demografske trendove Sinja i Cetinske krajine, bitno je sagledati širu sliku te lokalne procese staviti u nacionalni kontekst.

Republika Hrvatska prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine broji 4.284.889 stanovnika od čega je 3.874.321 Hrvat, odnosno 90,42 % što je čini jednom od nacionalno najhomogenijih zemalja u svijetu. Od ostalih narodnosti najzastupljeniji su Srbi kojih ima 186.633, oni su jedina manjina koja čini više od jednog posto udjela, tj. 4,36 %, zatim Bošnjaci kojih je 31.479, odnosno 0,73 % te Talijani koji s brojkom od 17.807 čine 0,42 %. Što se tiče vjerske pripadnosti katolika je 86,28 %, pravoslavaca 4,44 %, muslimana 1,47 %, protestanata 0,34 % dok ih se 0,76 % izjašnjava kao agnostici i skeptici. U odnosu na Popis stanovništva 2001. godine kada je Hrvatska brojila 4.437.460 stanovnika, relativna promjena broja stanovnika 2011. iznosi -3,44 %. Broj Srba je pao za 7,43 %, tako ih je 2011. 14.998 manje, ali udio u ukupnom broju je neznatno smanjen obzirom na smanjenje i ukupnog broja stanovništva. Katolika je na popisu 2011. čak 200.000 manje dok je zabilježeno više ateista i agnostika. Za očekivati je da će se taj trend nastaviti i u budućnosti.

Hrvatsku obilježavaju izrazito negativni populacijski trendovi koji se indiciraju vrlo lošim i zabrinjavajućim statističkim pokazateljima koji su čvrst dokaz da Hrvatska već dulji period gubi stanovništvo i prirodnim i mehaničkim putem (Turk i dr., 2016). Ono što najviše zabrinjava je starenje stanovništva. Proces starenja stanovništva javlja se u svim razvijenim zemljama zbog bolje kvalitete života, produljenja očekivanog trajanja života i manjih stopa nataliteta. Trendovi starenja stanovništva su očekivani i najavljavani stoga podatak da je prosječna starost stanovništva 1961. godine iznosila 31,9 godina, a 2011. čak 41,7 godina ne iznenađuje (Hrvatska u brojkama, 2010). Ono što je problem, a ključno je kod tog procesa je reakcija i pripremljenost države na te trendove. Staro stanovništvo opterećuje sustav s više aspekata – gospodarskog, socijalnog i zdravstvenog. Prema popisu iz 2001. u Hrvatskoj je starijih od 65 godina bilo 61.094 manje od stanovnika mlađih od 15 godina dok je kod popisa 2011. udio starijih od 65 nadmašio udio mlađih od 15 i to za 106.205 osoba. Sve više je i „najstarijih starih“, odnosno stanovnika starijih od 80 godina koji zahtijevaju posebnu skrb.

Sustav je opterećen zbog smanjenja radnog kontingenta. Godine 2011. u kategoriju radno sposobnog stanovništva u starosti od 15 do 64 godine spada čak 96.153 stanovnika

manje nego 2001. godine. Alarmantan je podatak da je omjer umirovljenika i radnika gotovo izjednačen. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u prosincu 2017. osiguranika koji su stekli pravo na mirovinu je 1.232.651 (URL6).

Prema procjeni stanovništva Republike Hrvatske Državnog zavoda za statistiku krajem 2017. Hrvatska je brojila 4.105.493 stanovnika što znači da se u mirovini nalazi čak 30 posto populacije. Da situacija bude još gora broj korisnika mirovinskog osiguranja na dan 31. prosinca 2017. je 1.475.044 stanovnika (URL7) što znači da je omjer zaposlenih i umirovljenih jednak 1,19.

Posljednih desetak godina situacija je izrazito nepovoljna i omjer između radnika i umirovljenika kreće se u rasponu od 1,14 do 1,23, međutim nije uvijek bilo tako. Još 1980-ih slika je bila potpuno drugačija, tada su na jednog umirovljenika dolazila četiri radnika (URL8). Iz tih podataka može se zaključiti kako današnjoj situaciji treba pristupiti iz drugog aspekta. Potrebno je provesti poreznu i mirovinsku reformu kako bi se rasteretio trenutno neodrživi sustav.

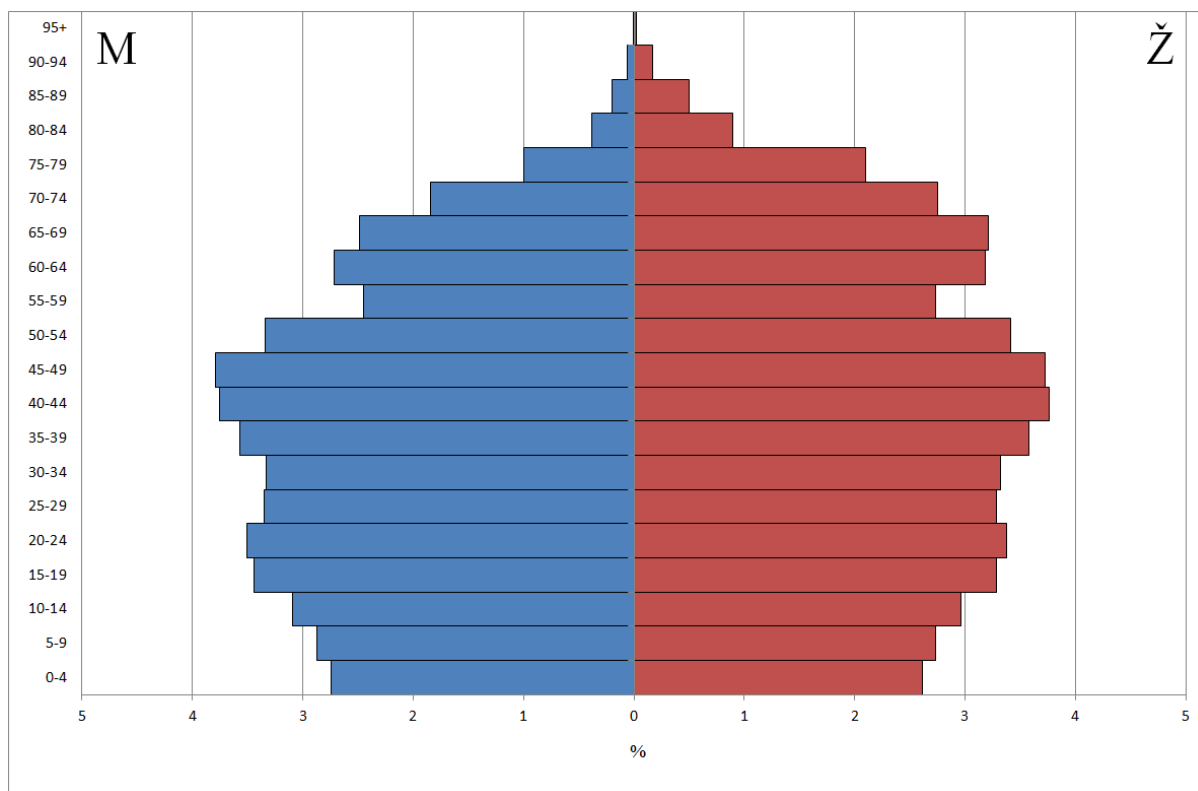
Što se tiče obrazovne strukture Hrvata, prema Popisu stanovništva 2011. godine, 62.092 stanovnika starija od 15 godina nema školu, odnosno njih 1,71 posto, završena tri razreda osnovne škole ima 34.786 stanovnika, 249.081 stanovnika ima sedam razreda, a 773.489, tj. 21,29 posto stanovništva starijeg od 15 godina ima završenu samo osnovnu školu. Zbroj prethodno navedenih kategorija dovodi do postotka od 30,82, odnosno 1.119.448 stanovnika starijih od 15 godina ima završeno najviše osnovnu školu. Srednjoškolsko obrazovanog stanovništva je 52,63 posto (1.911.815 stanovnika), dok udio visokoobrazovanih iznosi 16,39 posto, (595.233) od čega je osoba sa završenim stručnim studijem 212.059, sa sveučilišnim studijem 371.472, dok je doktora znanosti 11.702 (Tablica 2). Zanimljivo je primijetiti da je udio visokoobrazovanih žena veći od udjela muškaraca u svim dobnim skupinama do 50 godina starosti. Veći udio muškaraca s visokoškolskim obrazovanjem u kontingentima iznad 50 godina može se pripisati tradicionalnom partijarhalnom načinu životu kada su žene nakon završene srednje škole postajale majke i domaćice. Zbog odmicanja društva od takvog načina života sve veći broj žena odlučuje se za daljnje školovanje što u konačnici rezultira smanjenjem stope nataliteta zbog odgode rađanja.

Tablica 2. Obrazovna struktura stanovništva Hrvatske starijeg od 15 godina, 2011. po spolu

Spol	Osnovnoobrazovani					Visokoobrazovani				
	Ukupno	Bez škole	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola	Svega	Stručni studij	sveučilišni studij	Doktorat znanosti
uk.	3.632.461	62.092	34.786	249.081	773.489	1.911.815	595.233	212.059	371.472	11,702
m	1.731.610	12.664	7.768	76.705	315.683	1.038.800	277.422	99.663	170.833	6,926
ž	1.900.851	49.428	27.018	172.376	457.806	873.015	317.811	112.396	200.639	4,776

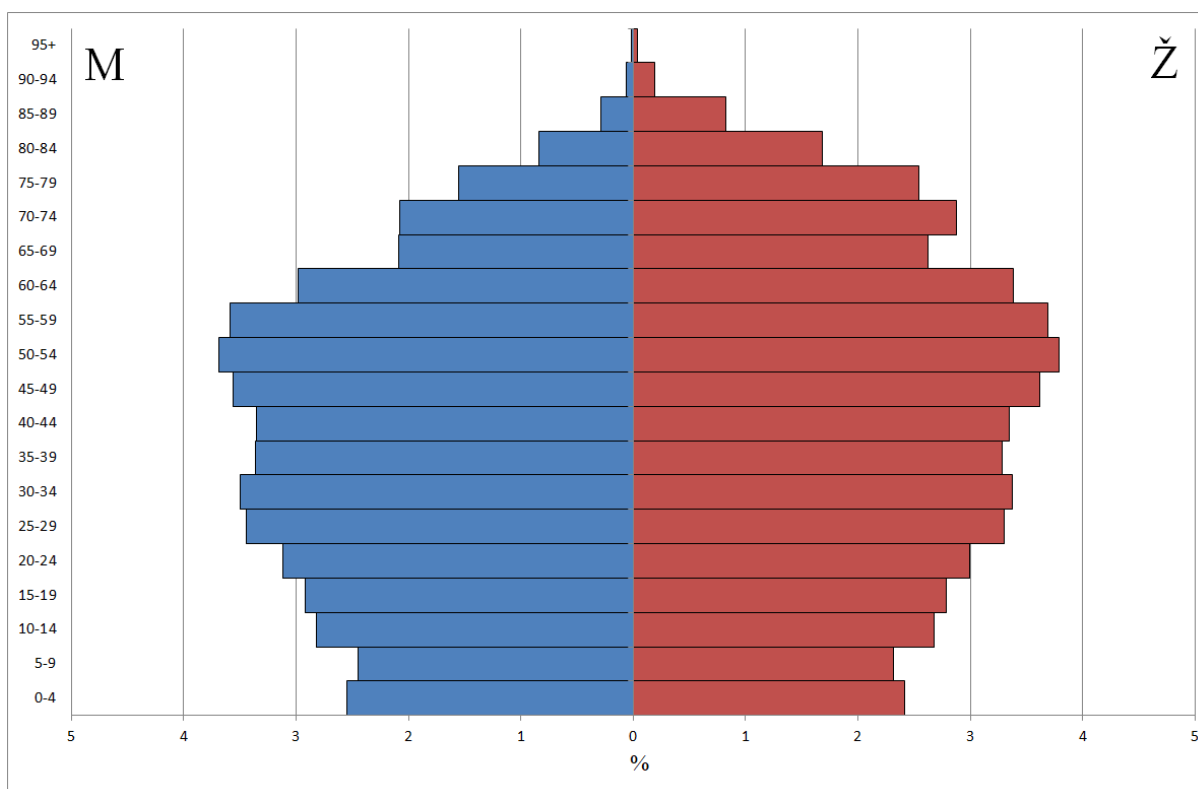
Izvor: DZS (2012)

Dobna struktura stanovništva Hrvatske je regresivnog ili kontraktivnog tipa, odnosno karakterizira je oblik urne uzrokovan niskim udjelom djece, velikim udjelom radnog kontingenta i sve većim udjelom starog stanovništva. Na slici 2. i slici 3. prikazane su dobno-spolne strukture stanovništva Republike Hrvatske 2001. i 2011. godine. Godine 2011. primjetan je porast udjela kako zrelog, tako i starog stanovništva, dok se udio mladih do 19 godina smanjio.

Slika 2. Dobno-spolna struktura stanovništva Hrvatske 2001. godine (u %)

Izvor: DZS (2003)

Slika 3. Dobno-polna struktura stanovništva Hrvatske 2011. godine (u %)

Izvor: DZS (2012)

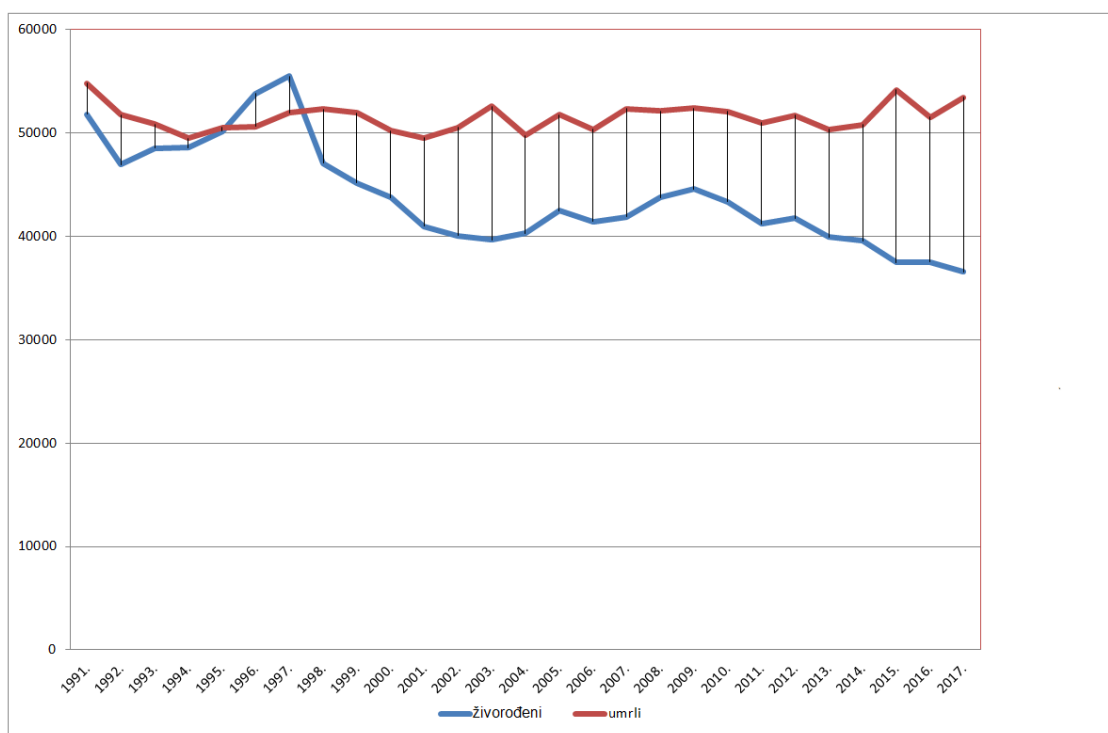
3.1. Prirodni nestanak

Hrvatsku još od osamostaljenja prate izrazito negativni demografski trendovi. Prirodna promjena bila je niska, ali pozitivna sve do početka 1980-ih. Već 1991. godine zabilježen je prirodni pad koji s iznimkom 1996. i 1997. godine traje sve do danas. Zanimljivo je primijetiti da se broj kućanstava povećava, a broj članova po kućanstvu smanjuje pa je tako broj kućanstava s 1.167.586 godine 1961. porastao na 1.519.038 u 2011. godini dok se broj članova po kućanstvu u istom periodu smanjio s 3,56 na 2,8 (Hrvatska u brojkama, 2010). To je odraz društvenih i gospodarskih uvjeta te suvremenog načina života u kojemu se ljudi odlučuju za manji broj djece, žene više pristupaju visokoškolskom obrazovanju, više se zapošljavaju stoga kasnije rađaju i slično.

Prirodno kretanje stanovništva prati se kroz vitalnu statistiku. Vitalna statistika se za razliku od popisa stanovništva bilježi svake godine. Uključuje broj rođenih, umrlih, broj skopljenih i rastavljenih brakova te prirodnu promjenu. U Hrvatskoj se ona vodi još od 1964. godine. Kao i kod popisa stanovništva, i kod vitalne je statistike došlo do promjena u

metodologiji. Sve do 1998. godine ukupan broj rođenih i umrlih brojio je i hrvatske građane rođene u inozemstvu. U periodu od 1991. do 1997. od ukupnog broja rođenih 7,9 % ih je rođeno van Hrvatske (URL9).

U tablici 3. navedeni su podaci o broju živorođenih i umrlih u Hrvatskoj od 1991. do 2017. godine. Obzirom da podaci do 1997. uključuju i rođene u inozemstvu osvrnut ćemo se na podatke od 1998. do danas. Godine 1998. rođeno je 10.512 osoba više nego 2017. O prirodnom prirastu ne može se govoriti još od osamostaljenja Republike Hrvatske, prihvatljiviji naziv je prirodna promjena jer je broj stanovnika, izuzevši 1996. i 1997., u stalnom padu. Već 2002. Hrvatska je počela gubiti više od deset tisuća stanovnika godišnje, 2003. taj broj iznosi skoro trinaest tisuća da bi 2017. bio zabilježen pad od 16.921 stanovnika. Razlog tome je sve veća stopa smrtnosti zbog većeg broja starijih osoba, ali i manje stope nataliteta, što zbog manjeg broja djece po ženi, sve manjeg kontingenta žena u fertilnom razdoblju od 15 do 49 godina i zbog sve većih stopa iseljavanja. Isti ti podaci grafički su prikazani na slici 4.

Slika 4. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine

Izvor: Tab. 3.

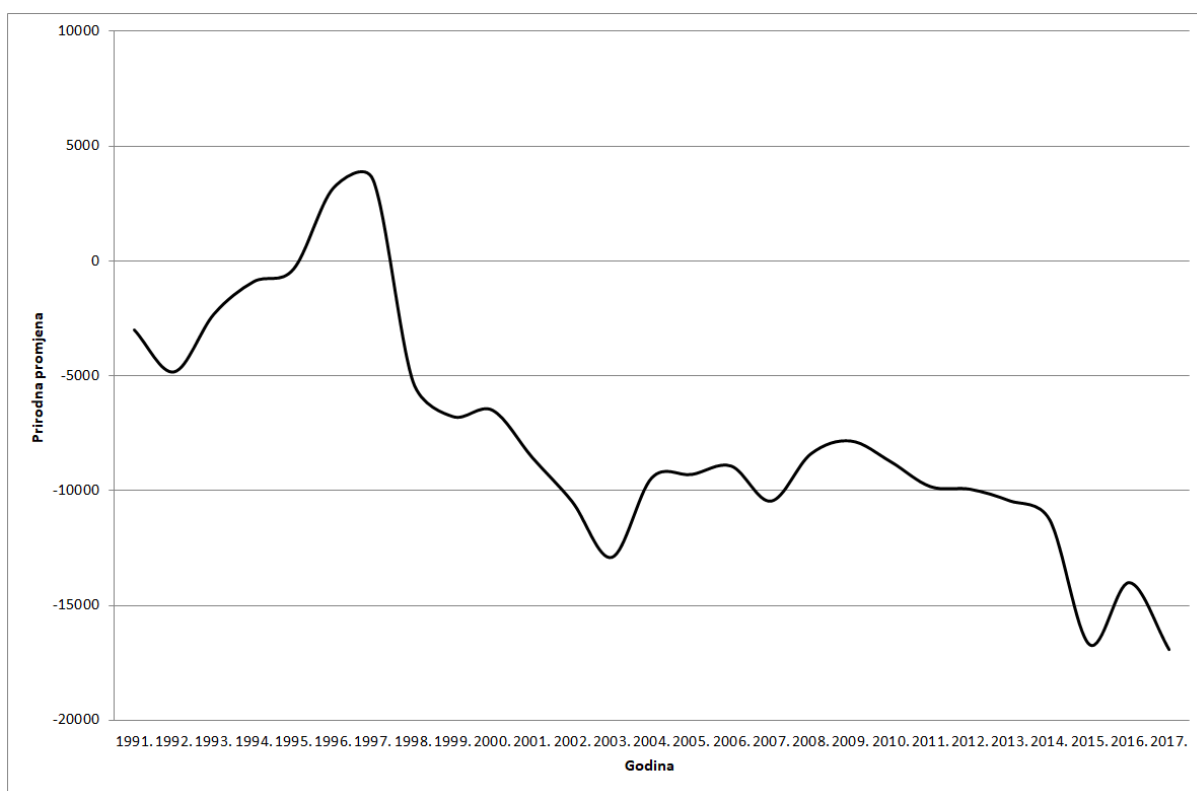
Tablica 3. Prirodno kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine

Godina	Broj živorođenih	Broj umrlih	Prirodna promjena
1991.	51829	54832	-3003
1992.	46970	51800	-4830
1993.	48535	50846	-2311
1994.	48584	49482	-898
1995.	50182	50536	-354
1996.	53811	50636	3175
1997.	55501	51964	3537
1998.	47068	52311	-5243
1999.	45179	51953	-6774
2000.	43746	50246	-6500
2001.	40993	49552	-8559
2002.	40094	50569	-10475
2003.	39668	52575	-12907
2004.	40307	49756	-9448
2005.	42492	51790	-9298
2006.	41446	50378	-8932
2007.	41910	52367	-10457
2008.	43753	52151	-8398
2009.	44577	52414	-7837
2010.	43361	52096	-8735
2011.	41197	51019	-9822
2012.	41771	51710	-9939
2013.	39939	50386	-10447
2014.	39566	50839	-11273
2015.	37503	54205	-16702
2016.	37537	51542	-14005
2017.	36556	53477	-16921

Izvor: DZS (2001)

Grafički prikaz (Slika 5) prirodne promjene broja stanovnika Hrvatske od 1991. do 2017. godine pokazuje izrazito negativni trend, posebice od krize 2008. koja je poljuljala

ionako nestabilno gospodarsko tržište i produbila već postojeće negativne demografske procese.

Slika 5. Prirodna promjena stanovnika Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine

Izvor: Tab. 3.

Prema projekcijama Eurostata (URL10), Hrvatska će ispod četiri milijuna stanovnika pasti 2030. godine bez obzira koju prognozu uzeli u obzir. Najlošiju prognozu predviđa projekcija sa smanjenom stopom fertiliteta u odnosu na današnje trendove, prema njoj Hrvatska će već 2050. godine imati manje od 3,5 milijuna stanovnika dok će 2080. imati 2,7 milijuna ljudi. Projekcija koja u obzir ne uzima migraciju također predviđa pad broja stanovnika ispod tri milijuna do 2080. Najbolju prognozu donosi projekcija koja pretpostavlja porast stope migracije, no čak i tada stanovništvo će postići pad ispod 3,5 milijuna, ali tek 2070. godine. Nastave li se pak današnji trendovi, Hrvatska će do 2080. brojiti 3.276.481 stanovnika (Tablica 4).

Tablica 4. Kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske do 2080. godine po projekcijama Eurostata

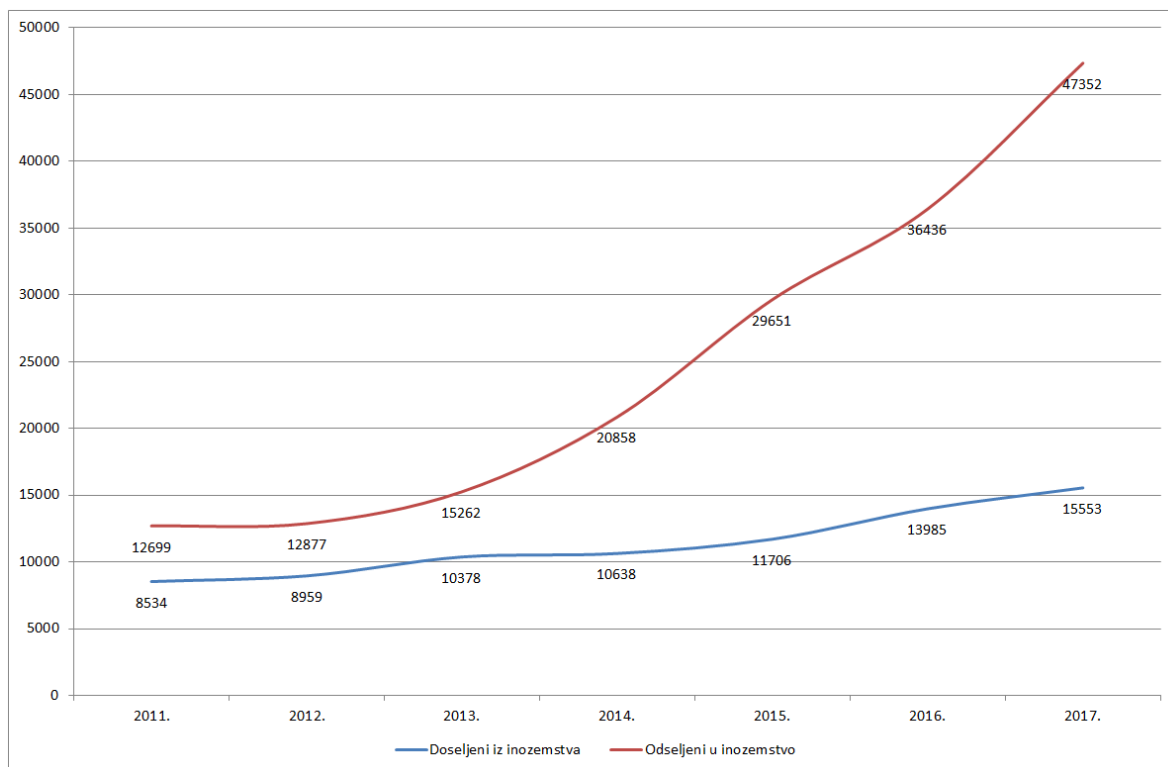
Broj stanovnika						
Vrsta projekcije	S postojećim trendovima	Pad stope fertiliteta	Pad stope mortaliteta	Porast stope migracije	Pad stope migracije	Bez migracije
Godina						
2015.	4.225.316	4.225.316	4.225.316	4.225.316	4.225.316	4.225.316
2020.	4.091.559	4.054.177	4.093.181	4.070.191	4.112.748	4.155.275
2030.	3.954.893	3.847.020	3.968.663	3.941.121	3.968.335	3.995.519
2040.	3.819.863	3.644.272	3.851.906	3.827.175	3.812.198	3.796.942
2050.	3.674.791	3.417.313	3.726.861	3.709.752	3.639.331	3.568.551
2060.	3.533.771	3.175.464	3.602.797	3.598.669	3.468.315	3.3373597
2070.	3.401.757	2.942.053	3.486.927	3.497.672	3.305.313	3.112.611
2080.	3.276.481	2.709.771	3.375.723	3.402.645	3.149.837	2.896.726

Izvor: Eurostat (2018)

3.2. Silina odlaska

Promjena trenda u migraciji može se pratiti još od osamostaljenja Hrvatske, no 2011. godine promijenjena je metodologija praćenja vanjske migracije, tj. usklađena je s međunarodnim i europskim standardima, stoga će se za analizu uzeti dostupni podaci od 2011. godine do danas (URL11). Podatke o vanjskoj migraciji prikuplja Ministarstvo unutarnjih poslova na temelju broja odjava i prijava prebivališta te ih dostavlja Državnom zavodu za statistiku. Prema tim podacima, od 2011. bilježi se porast i doseljenih i odseljenih stanovnika (Slika 6). Pri analizi podataka DZS-a treba uzeti u obzir da oni prikazuju samo broj doseljenog i odseljenog stanovništva koje je napravilo prijavu, odnosno odjavu prebivališta. Budući da u Hrvatskoj, neodjava prebivališta nije kao u nekim zemljama Europske Unije kazneno djelo, većina građana koja se odseli van granica i dalje službeno prebivalište ima u Hrvatskoj. Stoga brojke prikazane na slici 6. nažalost ne prikazuju stvarno stanje i ogromne razmjere koje je iseljavanje poprimilo u posljednjih par godina. Realniju sliku o silini odlaska iz Hrvatske prikazuju statistički zavodi zemalja u koje stanovništvo imigrira. Naime, da bi dobili određena prava imigranti se moraju legalno

prijaviti u zemlju dolaska, dok s druge strane za urednu odjavu iz Hrvatske ne dobijaju nikakve benefite, čak i zadržavaju određenu razinu prava.

Slika 6. Vanjska migracija Republike Hrvatske od 2011. do 2017. godine

Izvor: DZS (2018)

Sve zemlje članice Europske Unije imaju mogućnost uvesti ograničenje pristupa svom tržištu rada radnicima nove članice do najviše sedam godina po ključu 2 + 3 + 2. Nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine trinaest zemalja iskoristilo je svoje pravo o uvođenju dvogodišnjeg ograničenja za hrvatske radnike, među njima i Njemačka (URL12). Unatoč tome, porast imigranata još je izraženiji, prvenstveno zbog načela Europske Unije o slobodnom kretanju radnika što hrvatskim imigrantima omogućava lakše zaposlenje u drugim zemljama članicama. Od 1. srpnja 2015. Njemačka je ukinula ograničenja za hrvatske građane i tako po prvi put pri proširenju Europske Unije nije u potpunosti iskoristila pravo na ograničenje od punih sedam godina (URL13). Time je broj iseljenika zabilježio još veći porast. Tako je 2011. iseljenika bilo 12.699, ulaskom u Europsku Uniju taj broj je narastao na 15.262, godine 2015. kada je Njemačka ukinula ograničenje zabilježen je 29.651 imigrant, a ta brojka samo nastavlja rasti i 2017. iznosi rekordnih 47.352. Broj doseljenih od otvaranja granica također raste, ali sporije od broja

iseljenih. Godine 2011. bilo je 8.534 emigranta iz inozemstva, godine 2013. doselilo ih se 10.378, dok taj broj 2017. godine iznosi 15.553 stanovnika.

Problem iseljavanja još je veći kada se analizira dobno-spolna i obrazovna struktura emigrantske populacije. Prema istraživanju dr. sc. Župarić-Iljića, 2015. godine od 29.651 zabilježenog iseljenika 53,7 posto bilo je muškaraca. U najproduktivniji radni i fertilni kontingent od 25 do 44 godine spada čak 40 posto iseljenika. Udio iseljenih maloljetnika posljednjih godina sve je veći što je prema autoru pokazatelj porasta tendencije iseljavanja radi spajanja obitelji kao i direktnog iseljavanja cijelih obitelji (Župarić-Iljić, 2015).

Već i brojke o valu iseljeništva koje prezentira DZS su uznemirujuće, međutim nisu pokazatelj stvarnog stanja. Prema podacima DZS-a, u 2015. godini u Njemačku se uselilo 12.264 Hrvata dok je prema podacima njemačkog državnog zavoda za statistiku taj broj puno veći i iznosi 57.412 (URL14). Porast broja hrvatskih doseljenika bilježe i ostale europske zemlje kao što su Irska i Austrija.

Iseljavanje stanovništva može se pratiti dijelom i kroz statistiku Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Prema njihovoj statistici broj nezaposlenih se u periodu od 2004. do 2014. godine kreće negdje oko 300.000 nezaposlenih da bi taj broj 2017. naglo pao na 194.000, a već 2018. zabilježeno je duplo manje nezaposlenih nego 2014., odnosno 162.902 stanovnika koji su u potrazi za poslom (Tablica 5). Iako se gospodarstvo Hrvatske donekle uspjelo oporaviti nakon gospodarske krize koja ga je pogodila 2008. može se zaključiti da toliki pad broja nezaposlenih nije isključivo rezultat porasta zaposlenja. Naime, u Hrvatskoj ne postoji registar broja zaposlenih stoga ova brojka o smanjenju nezaposlenosti stvara privid o poboljšanju gospodarske slike. Ona je u biti dokaz o jačini emigracijske krize i ishod brisanja nezaposlenog stanovništva iz baze nakon što se odsele u inozemstvo te ne izvrše ponovnu prijavu na burzu rada.

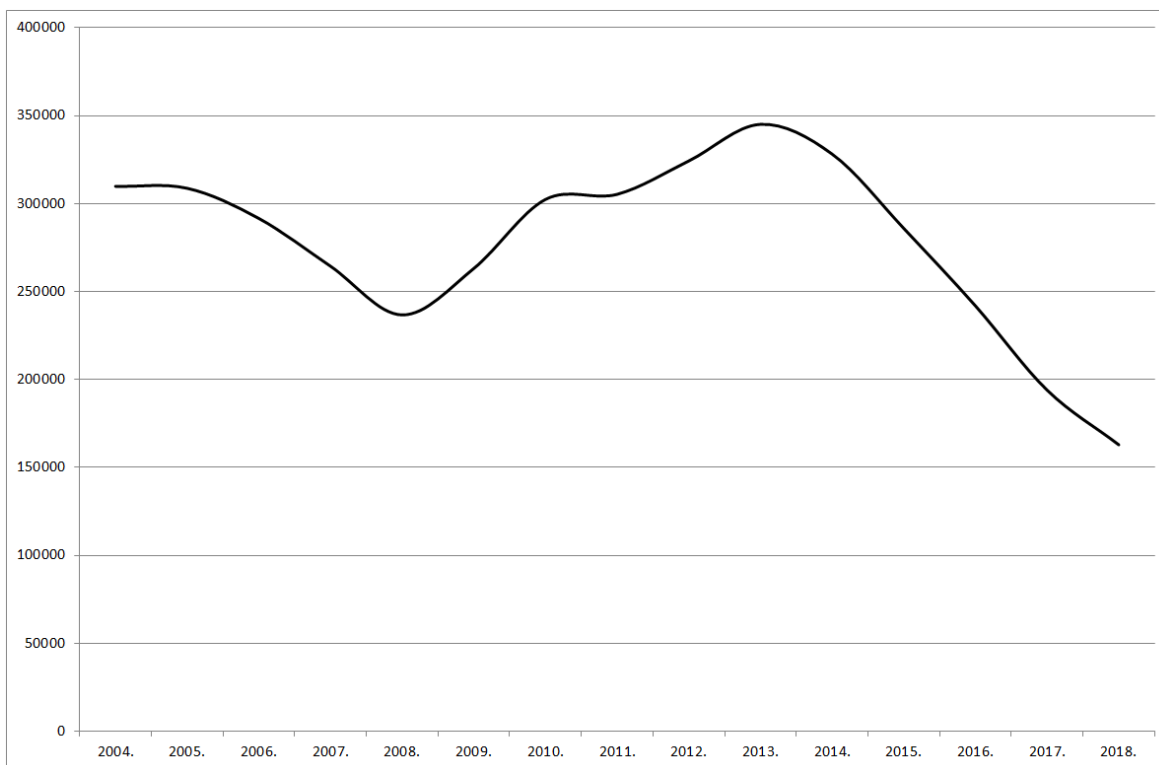
Tablica 5. Broj nezaposlenih u Republici Hrvatskoj od 2004. do 2018. godine

**Godina Broj
 nezaposlenih**

2004.	309.875
2005.	308.739
2006.	291.616
2007.	264.446
2008.	236.741
2009.	263.174
2010.	302.425
2011.	305.333
2012.	324.323
2013.	345.112
2014.	328.187
2015.	285.906
2016.	241.860
2017.	193.967
2018.	162.902

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (2018)

Na slici 6. grafički je prikazano kretanje broja nezaposlenih u Hrvatskoj od 2004. do 2018. godine. Nezaposlenost je svoj vrhunac doživjela 2013. godine kada je iznosila 345.112 stanovnika. Od tada je putanja nezaposlenosti silazna iz godine u godinu zbog prethodno navedenog masovnog iseljavanja, a dijelom i zbog rada na crno. Vladajuće stranke (bez obzira na političku orijentaciju) često ovaj podatak iskorištavaju kao samopromociju i „dokaz“ uspješnosti njihovih Vlada dok ovaj podatak ustvari skriva istinu o demografskoj propasti države.

Slika 7. Kretanje broja nezaposlenih u Hrvatskoj od 2004. do 2018. godine

Izvor: Tab. 6.

Čak i kada se u obzir uzme statistika imigrantskih zemalja, ne može se sa sigurnošću utvrditi broj iseljenih građana zbog činjenice da velik broj prijavljenih Hrvata u tim zemljama ne dolazi iz Hrvatske već su hrvatski građani iz Bosne i Hercegovine ili Srbije. Značajno je spomenuti i da broj povratnika u domovinu raste pa se 2015. godine iz Njemačke odjavilo oko 20.000 Hrvata (URL14).

Jedan od vodećih demografa dr. sc. S. Šterc pretpostavlja da se iz Hrvatske od posljednjeg popisa stanovništva do 2014. iselilo oko 165.000 stanovnika (URL15), od kojih je 75 posto u radno-aktivnoj dobi, što je znatno veća brojka od one koje pokazuju podaci Državnog zavoda za statistiku. Prema njegovom istraživanju, Hrvatska je već pala ispod četiri milijuna stanovnika, a očekuju da će do 2031. godine imati samo 2,9 milijuna stanovnika nastave li se sadašnji trendovi iseljavanja (URL16). Iako, vjerojatno je da će u narednim godinama stope iseljavanja još više rasti.

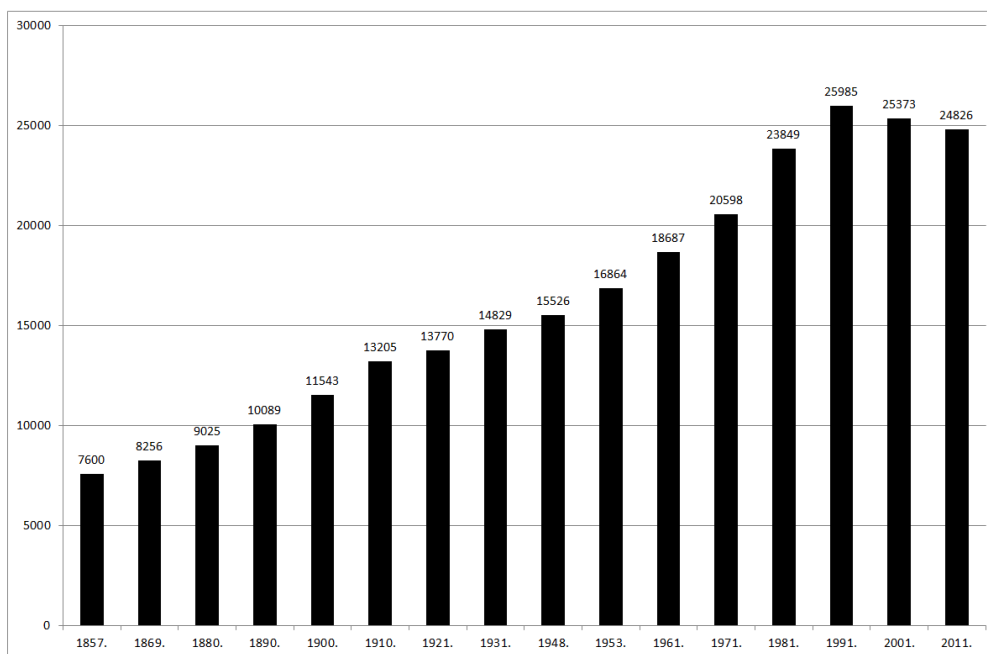
Nepouzdanost i nevjerodostojnost podataka o broju stanovništva ukazuje na potrebu za izradom registra stanovništva. Svaka razvijena država treba imati dostupne točne podatke o demografskoj snazi kojom raspolaže budući da je stanovništvo njen glavni pokretač. Nemoguće je planirati obrazovni i mirovinski sustav bez točnog broja stanovništva.

4. GRAD SINJ-DEPOPULACIJA I IZUMIRANJE ILI REVITALIZACIJA?

Kako bi mogli izraditi projekcije i predviđanja o budućim demografskim kretanjima i procesima u Sinju bitno je proučiti i analizirati trenutno demografsko stanje te utvrditi što je do tog stanja dovelo. Demografski procesi su međusobno usko povezani, ali i pod velikim utjecajem društvenih i gospodarskih zbivanja određenog područja i države, kao i kulturnih i psiholoških čimbenika stoga je bitno moći razaznati i prepoznati koji proces kako utječe na kretanje broja stanovnika.

4.1. Demografski tijek

Grad Sinj prema Popisu stanovništva 2011. godine broji 24.826 stanovnika. Od toga je 50,4 posto žena i 49,6 posto muškaraca, a prosječna starost iznosi 38,3 godine. Od prvog popisa stanovništva iz 1857. godine do 1991. godine, Grad Sinj bilježi porast broja stanovnika i to stopom rasta između dva popisa od 8 do 16 posto (Slika 8). Izuzetak su samo periodi između dva svjetska rata, ali čak je i tada zabilježen porast od 4 do 8 posto stanovnika. Za usporeni rast u tom vremenskom razdoblju, osim ratnih okolnosti, zaslužen je djelomično i iseljavanje stanovništva u prekomorske zemlje (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020).

Slika 8. Broj stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine

Izvor: Tab 6.

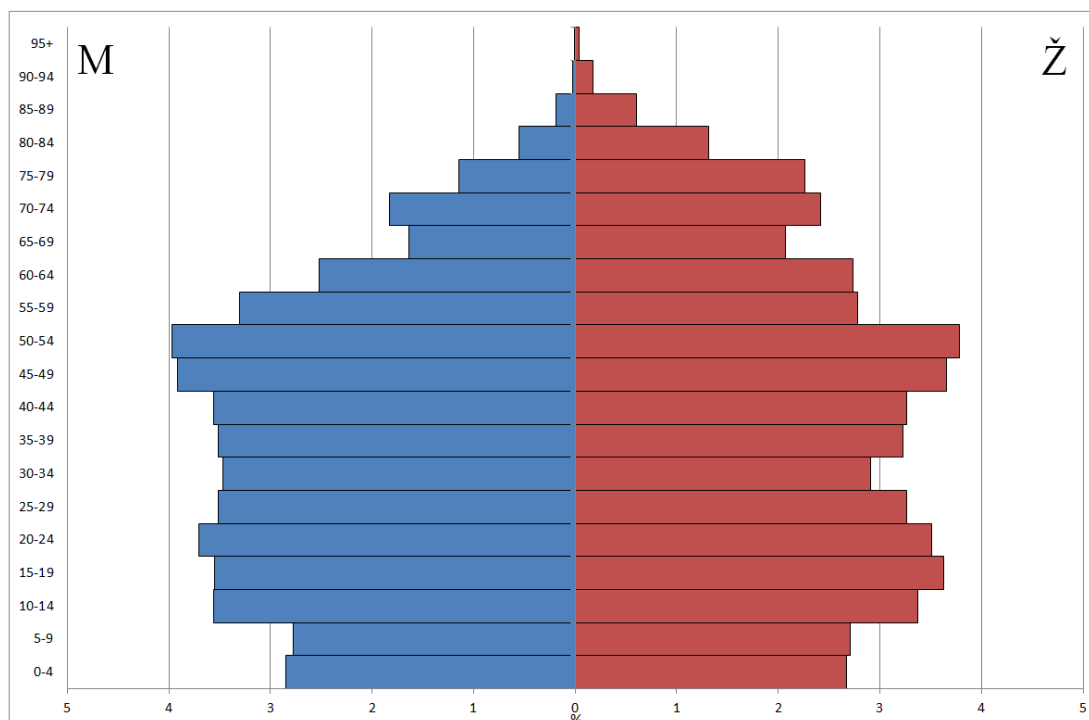
Od 1991. godine pod utjecajem Domovinskog rata koji je doveo do ratnih stradanja i izbjeglištva, demografski trendovi u Sinju poprimaju drugačiji tijek. To je ujedno vrijeme i ekonomske tranzicije koja je poljuljala gospodarsko tržište i dodatno narušila uvjete za pozitivne demografske procese. Popisi iz 2001. i 2011. godine bilježe pad stanovništva od 2 posto u odnosu na prethodni popis (Tablica 6).

Što se tiče ostalih osnovnih demografskih pokazatelja, u svakom od njih se vide negativni demografski trendovi. Koeficijent feminiteta iznosi 101,6 što znači da na 100 muškaraca dolazi 101,6 žena. Sukladno tome, koeficijent maskuliniteta je 98,4. U fertilnom razdoblju od 15 do 49 godina starosti nalazi se 46,5 posto žena. Opća stopa rodности, odnosno broj živorođenih na ukupno stanovništvo 2011. iznosi 9,26 promila dok je 2001. iznosila 10,96 promila. Bolji pokazatelj nataliteta od opće stope rodности je opća stopa fertiliteta². U Sinju se 2001. na 1000 žena u fertilnom razdoblju rađalo 44,73 djece dok je 2011. taj broj manji i iznosi 39,49. Udio mlađih od 15 godina 2001. bio je 21,18 posto, a udio starijih od 65 godina 11,93 posto. Godine 2011. mlađih od 15 ima 17,95 posto, a starijih od 65 godina 14,27 posto. Vrijednost indeksa starosti koji govori o omjeru starih i mlađih 2001. odgovara brojcima od 56,35, a 2011. narastao je na 79,49. Osim pada nataliteta, zabilježen je i porast mortaliteta. Godine 2001. opća stopa mortaliteta iznosila je 7,21 promil, a prema popisu iz 2011. porasla je na 9,02 promila.

Prema svim navedenim pokazateljima stanovništvo Sinja svrstava se u izrazito staro, tj. izrazito kontraktivno stanovništvo. Dobno-spolna struktura ima usku bazu zbog nižeg udjela mladog stanovništva što odgovara i stanju na nacionalnoj razini. Iz dobno-spolne strukture mogu se zaključiti i budući trendovi, odnosno sve niži udio mladog stanovništva, smanjenje radnog kontingenta zbog pristizanja manjeg broja mladog stanovništva u radnu dob i sve veći udio starog stanovništva ulaskom sada proširenog kontingenta stanovništva zrele dobi. Situacija će biti nepovoljna jer će se udio radno-aktivnog stanovništva smanjivati, a o njemu će ovisiti sve veći broj umirovljenika.

² Odnos broja živorođene djece i ukupnog ženskog stanovništva u fertilnoj dobi – $P_{(15-49)}$

Slika 9. Dobno-polna struktura Grada Sinja 2011. godine (u %)

Izvor: DZS (2012)

4.1.1. Popisne promjene

Promjene nastale u ukupnom broju stanovnika između popisa mogu se iskazati kroz dvije vrste pokazatelja – u apsolutnom i u relativnom iznosu (Wertheimer-Baletić, 1999). Najjednostavniji izračun kod apsolutnih pokazatelja je međupopisna promjena koja izražava apsolutnu promjenu broja stanovnika između dva popisa: $P_2 - P_1$, gdje je P_1 popis koji smo uzeli kao polazišnu točku, a P_2 sljedeći popis. Međutim, apsolutna međupopisna promjena često nije dobar pokazatelj jer nije prikladna za usporedbu kada su između popisa stanovništva različiti vremenski intervali. U tom slučaju pogodno je koristiti prosječnu godišnju promjenu broja stanovnika koja se računa kao međupopisna promjena podijeljena s brojem godina između popisa: $(P_2 - P_1)/t$, gdje t predstavlja vremenski interval. U tablici 6. prikazane su prosječne godišnje promjene broja stanovnika Grada Sinja gdje se može vidjeti da je najmanji rast po godini Sinj imao za vrijeme Drugog svjetskog rata, tj. između popisa 1931. i 1948. kada je on iznosio 41 stanovnik godišnje. Najveći rast dogodio se između popisa 1971. i 1981. kada je godišnje Sinj u prosjeku rastao za 325 stanovnika. Popisi nakon Drugog svjetskog rata provedeni su po koncepciji stalnog stanovništva dok su se popisi 2001. i 2011. proveli po koncepciji uobičajenog mjesta stanovanja stoga ne možemo razabrati koliko je pad broja stanovnika na popisu

2001. uvjetovan ratnim zbivanjima i negativnim demografskim trendovima, a koliko odražava promjenu metodologije pri provođenju popisa. Ipak, možemo zaključiti da su negativni demografski trendovi vidljivi na zadnja dva popisa stanovništva kada Sinj bilježi pad broja stanovnika od otprilike 50 stanovnika godišnje.

Nedostatak tog pokazatelja je u tome što ne prikazuje ukupan broj stanovnika iz kojeg je izračunata godišnja promjena, naime, veća populacija ima i veću godišnju promjenu od manje populacije (Wertheimer-Baletić, 1999). Da bi se u obzir uzela i veličina populacije koristi se druga vrsta pokazatelja, odnosno relativni pokazatelji. Pokazatelj koji se tada najčešće koristi je tzv. stopa ukupne promjene broja stanovnika (Tablica 6) koja prikazuje promjenu između dva popisa u odnosu na broj stanovnika u prvom popisu. Izračunava se kada se apsolutna međupopisna promjena podijeli s brojem stanovnika prvog popisa i pomnoži sa 100 ili 1000, ovisno o tome želi li se stopa iskazati u postotcima ili promilima – $\frac{P2-P1}{P1} * 100$. U tablici 6. može se uočiti da je 1981. godine i dalje najveći porast broja stanovnika i iznosi 15,78 posto u odnosu na prethodni popis, dok je npr. 1953. i 1961. zabilježen puno manji relativni porast nego što bi se očekivalo prema prosječnoj apsolutnoj godišnjoj promjeni.

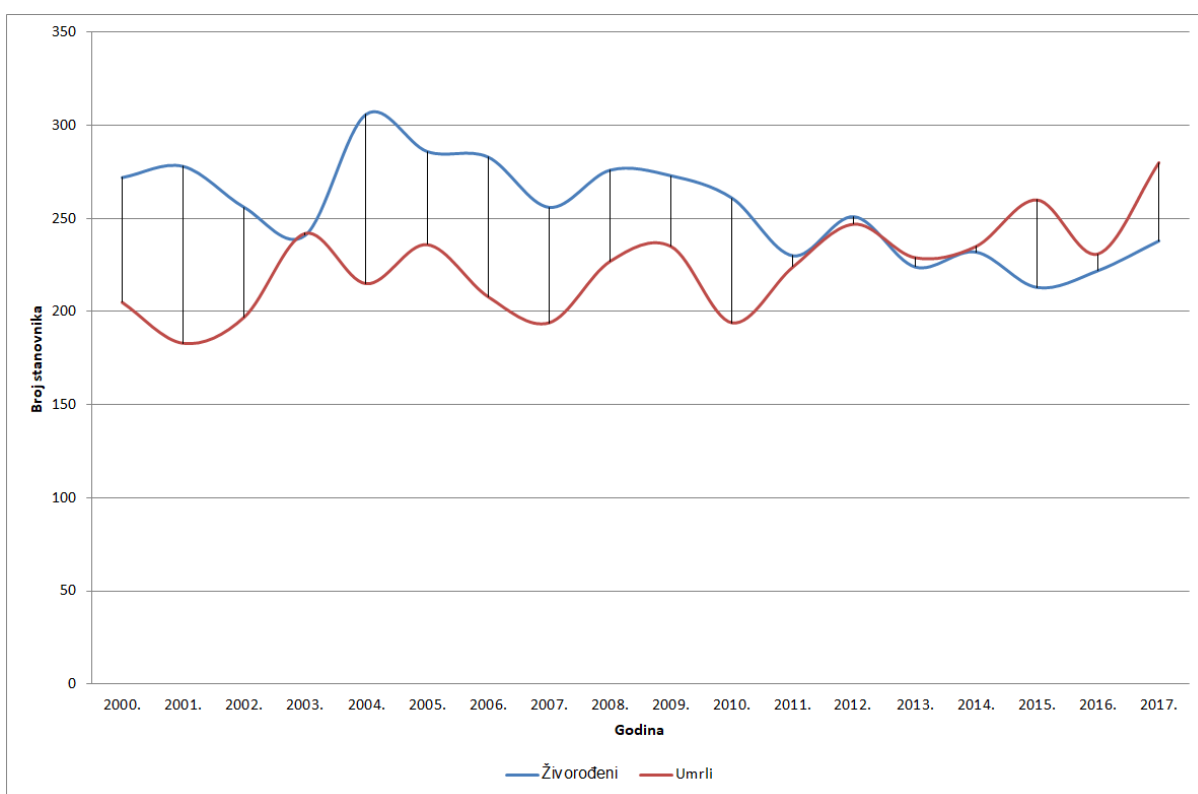
Tablica 6. Relativna i apsolutna promjena broja stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine

Popis stanovništva	Broj stanovnika	Prosječna apsolutna godišnja promjena	Relativna promjena broja stanovnika
1857.	7600	-	-
1869.	8256	54,67	8,63
1880.	9025	69,91	9,31
1890.	10089	106,40	11,79
1900.	11543	145,40	14,41
1910.	13205	166,20	14,40
1921.	13770	51,36	4,28
1931.	14829	105,90	7,69
1948.	15526	41,00	4,70
1953.	16864	267,60	8,62
1961.	18687	227,88	10,81
1971.	20598	191,10	10,23
1981.	23849	325,10	15,78
1991.	25985	213,60	8,96
2001.	25373	-61,20	-2,36
2011.	24826	-54,70	-2,16

Izvor: DZS (2001, 2003)

4.1.2. Prirodne promjene

Prirodna promjena temeljna je sastavnica prirodnog kretanja stanovništva, a rezultat je odnosa rodnosti ili nataliteta i smrtnosti ili mortaliteta (Nejašmić, 2005). Ukoliko je prirodna promjena pozitivna, tj. rodi se više stanovnika nego što ih umre tada je riječ o prirodnom prirastu, no u zadnje je vrijeme stanje uglavnom obrnuto pa se naziv negativni prirodni pad sve češće upotrebljava. Prirodna promjena također može biti i stagnacijska kada je prirodni prirast nulti i tada je riječ o prirodnoj stagnaciji ili zastoju stanovništva. Na slici 10. grafički su prikazani podaci o kretanju broja živorođenih i umrlih u Gradu Sinju od 2000. do 2017. godine.

Slika 10. Prirodna promjena stanovništva grada Sinja od 2000. do 2017. godine

Izvor: Tab. 7.

Godine 2003. zabilježen je pad od samo jednog stanovnika što se ne može uzeti kao početak demografskog sloma, ali može se protumačiti kao najava budućih demografskih kretanja. Sve do 2010. prirodni prirast kretao se od 38 do 91 stanovnika u plusu da bi Popis stanovništva 2011. pokazao da se te godine rodilo samo 6 stanovnika više nego što ih je umrlo. Ubrzo nakon, već 2013. zabilježen je prirodni pad od 5 stanovnika i time započinje prirodna depopulacija Sinja koja traje i danas (Tablica 7).

Tablica 7. Prirodna promjena broja stanovnika Grada Sinja od 2000. do 2017. godine

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena
2000.	272	205	67
2001.	278	183	95
2002.	256	197	59
2003.	241	242	-1
2004.	306	215	91
2005.	286	236	50
2006.	283	208	75
2007.	256	194	62
2008.	276	227	49
2009.	273	235	38
2010.	261	194	67
2011.	230	224	6
2012.	251	247	4
2013.	224	229	-5
2014.	232	235	-3
2015.	213	260	-47
2016.	222	231	-9
2017.	238	280	-42

Izvor: DZS (2001-2017)

Kao što je ranije navedeno, u posljednjem međupopisnom razdoblju došlo je do smanjenja stope nataliteta i porasta stope mortaliteta. Prema tablici 7., o kretanju broja rođenih i umrlih ne može se reći da su u konstantnom padu, odnosno porastu jer brojke svake godine variraju, ali sveukupno gledano 2017. godine rođeno je manje djece, a više je umrlih nego na početku promatranog razdoblja. Prirodni pad započeo je 2013. godine i od tada Sinj svake godine bilježi negativnu prirodnu promjenu.

4.1.3. Migracijska obilježja

Migracija u geografskom smislu podrazumijeva promjenu mjesta stalnog boravka, odnosno prebivališta bez obzira na udaljenost (Nejašmić, 2005). Migracijsko ili fizičko kretanje stanovništva spada u mehaničko kretanje i jedna je, zajedno s prirodnim kretanjem od osnovnih odrednica razvoja stanovništva neke države u određenom vremenskom periodu (Cvitanović, 2002). Migracija stanovništva je dvojak proces, stanovništvo s jednog područja seli na drugo pa se broj stanovnika emigrantskog područja smanjuje dok se broj stanovnika imigrantskog područja povećava, a obzirom da emigraciju najčešće čini mlada populacija u fertilnom razdoblju, ona sa sobom odnosi i buduće generacije koje su trebale biti rođene da do iseljenja nije došlo (URL17).

Useljenički krajevi u pravilu su gospodarski više razvijeni od iseljeničkih krajeva. Migracija se odvija pod utjecajem grupa čimbenika koji se javljaju vezano uz polazište i odredište migracije, a mogu se podijeliti u pozitivne i negativne, odnosno privlačne i potisne faktore (URL17). Potisni (*push*) faktori javljaju se u polazištu migracije, a to su najčešće nezaposlenost, rasna, vjerska i politička netrpeljivost, ratovi i prirodne katastrofe dok privlačni (*pull*) faktori obilježavaju odredište migracije te je to najčešće bolja prilika za život, mogućnost zaposlenja, veće plaće i općenito bolja kvaliteta života.

Kao što je navedeno u metodološkim objašnjenjima Hrvatska nema registar migracije. Tek u posljednjih nekoliko godina, uslijed demografske krize koja je zahvatila Hrvatsku, na stranicama Državnog zavoda za statistiku moguće je pronaći podatke o migraciji od 2011. godine naovamo. Podaci o migraciji prije 2011. dobijaju se izračunavanjem migracijskog salda³ pomoću popisne i prirodne promjene. Grad Sinj u međupopisnom razdoblju od 2001. do 2011. godine bilježi pozitivnu prirodnu promjenu, odnosno rođen je 591 stanovnik više nego što je umro u tom razdoblju, a ipak je broj stanovnika na popisu 2011. manji nego 2001. godine što znači da je migracijski saldo negativan i on iznosi - 1138 stanovnika. Za period od 2011. do 2016. dostupni su podaci (Tablica 8) o doseljenom i odseljenom stanovništvu po gradovima/općinama i to o doseljenima/odseljenima iz drugoga grada/općine iste županije, doseljenima/odseljenima iz druge županije te doseljenima/odseljenima iz inozemstva. Što se tiče kretanja migracije, broj doseljenih iz iste županije i iz druge županije ne bilježi nikakav značajan porast ili pad, otprilike je konstantan i kreće se od 163 do 220 doseljenika iz drugog grada ili općine iste županije i

³ Migracijski saldo – $M_s = P_2 - P_1 - P_p$, gdje je P_2 broj stanovnika na kraju razdoblja, P_1 broj stanovnika na početku razdoblja, a P_p prirodna promjena između P_2 i P_1

od 29 do 62 stanovnika doseljena iz druge županije. Vidljiv je blagi porast trenda doseljenika iz inozemstva, 2011. bilo ih je 27, a 2016. taj broj iznosi 43. Najvjerojatnije je riječ o povratnicima koji su se vratili nakon odlaska u mirovinu. Kod broja iseljenika ista je situacija kao i kod doseljenih. Stanovništvo koje odlazi u drugi grad ili županiju otprilike je svake godine jednako jer je to najčešće stanovništvo koje nakon završetka fakulteta posao pronalazi van rodnog grada. Broj odseljenih u inozemstvo bilježi znatan porast, puno veći nego broj povratnika. Godine 2011. u inozemstvo ih se odselilo 20, a uz konstantan porast ta brojka 2016. godine iznosi 114 stanovnika. Nedvojbeno je broj stanovnika koji odlaze van države mnogo veći nego što je u tablici prikazano. Mnogi stanovnici se odlučuju za neodjavu prebivališta, naročito ako od toga imaju koristi kao što je jednokratni poticaj na prvo dijete od grada i županije i pravo na dječji doplatak.

Tablica 8. Migracijska kretanja stanovništva Sinja od 2011. do 2016. godine

	Ukupno doseljeni	Doseljeni iz drugog grada/općine iste županije	Doseljeni iz druge županije	Doseljeni iz inozemstva	Ukupno odseljeni	Odseljeni u drugi grad/općinu iste županije	Odseljeni u drugu županiju	Odseljeni u inozemstvo
2011.	406	174	40	27	391	121	85	20
2012.	351	179	29	24	368	159	65	25
2013.	366	154	41	27	425	169	83	29
2014.	481	220	46	28	487	171	84	45
2015.	393	168	62	30	471	158	93	87
2016.	402	163	50	43	534	191	83	114
Ukupno	2399	1058	268	179	2676	969	493	320

Izvor: DZS (2017)

4.1.3.1. Unutrašnja preseljavanja

Većina migracije na ovom prostoru otpada na preseljavanje unutar same županije. Od 2.399 doseljenika od 2011. do 2016. njih 44,1 posto doselilo se iz drugog grada ili općine Splitsko-dalmatinske županije, kao što je i većina iseljenika, njih 36,2 posto, ostalo unutar granica županije.

U tablici 8. zbroj doseljenih iz drugog grada/općine iste županije, doseljenih iz druge županije i doseljenih iz inozemstva ne odgovara broju ukupno doseljenih, a isto vrijedi i za odseljeno stanovništvo. Ta razlika do ukupnog broja predstavlja preseljenja unutar naselja istog grada, tj. općine i prikazana su u tablici 9. Na godišnjoj razini se unutar Grada Sinja u prosjeku preseli oko 150 stanovnika. S obzirom na nedostupnost podataka o tome iz kojih naselja se stanovništvo seli, za pretpostaviti je da većina tih stanovnika gravitira Sinju pa tamo pronalazi svoju novu stalnu adresu dok ostatak odlazi iz grada na selo u potrazi za mirnijim životom.

Tablica 9. Unutrašnja preseljenja u Gradu Sinju od 2011. do 2016. godine

Godina	Unutrašnja preseljenja
2011.	165
2012.	119
2013.	144
2014.	187
2015.	133
2016.	146
Ukupno	894

Izvor: Tab. 8.

4.1.3.2. Odlazak

Iz tablice 8. može se zaključiti da većina emigrantskog stanovništva Grada Sinja odlazi u drugi grad ili općinu Splitsko-dalmatinske županije, njih 969 promijenilo je adresu prebivališta u razdoblju od 2011. do 2016. godine. Najčešće su to mladi obrazovani stanovnici koji odlaze u Split zbog loših poslovnih prilika u Sinju te tamo pronalaze posao. Isto tako, može se pretpostaviti da velika većina stanovnika koja se preselila u drugu županiju, njih 493, spada u isti kontingent i odlazi zbog istih razloga, najčešće u Zagreb i ostale veće gradove u Hrvatskoj. Što se tiče prekogranične migracije, prema ovim

podacima u Grad Sinj se od 2011. doselilo 179 stanovnika iz inozemstva, dok ih se u inozemstvo odselilo 320.

4.2. Suvremena demografska stvarnost

Opće kretanje stanovništva je promjena ukupnog broja stanovnika nekog područja ili države u određenom vremenskom razdoblju. To je obično desetogodišnje statistički utvrđeno kretanje broja stanovnika koje je rezultat međudjelovanja prirodnog kretanja, odnosno broja rođenih i umrlih, i mehaničkog kretanja, odnosno useljenih i iseljenih. Prema tome, izdvajaju se dva tipa općeg kretanja stanovništva (Cvitanović, 2002):

- Useljenički ili imigracijski tip – kada je migracijski saldo pozitivan, tj. više je useljenih nego iseljenih stanovnika,
- Iseljenički ili emigracijski tip – kada je migracijski saldo negativan, tj. više je iseljenih nego useljenih stanovnika.

U pravilu, ona područja koja bilježe pozitivan migracijski saldo gospodarski su razvijenija i s većim izgledima za bolji život pa samim time i privlačnija za život od onih koja bilježe veće iseljavanje stanovništva. Ta dva tipa dijele se na četiri podtipa prikazana u tablici 10. Prema prije navedenim demografskim pokazateljima, Grad Sinj spada u iseljenički podtip E₄ – izumiranje. Prostor obilježava negativna prirodna promjena, popisom utvrđeno kretanje također je negativno, a stopa prirodne promjene manja je od stope popisom utvrđenog smanjenja što znači da su migracijski tokovi negativni. Od 14 naselja koja pripadaju Gradu Sinju ne mogu se sva okarakterizirati kao E₄ tip općeg kretanja stanovništva (Tablica 11). Naselje Zelovo ne bilježi promjenu broja stanovnika između dva popisa, naselje Sinj ima 10 stanovnika više nego 2001. dok je kod Radošića pozitivna relativna promjena od čak 13,95 posto, godine 2001. brojio je 602, a 2011. 686 stanovnika. Ostala naselja imaju negativan predznak promjene, od – 0,35 posto kod Suhača, do – 19,25 posto kod Bajagića koji se nalazi u najlošijoj situaciji. Općenito, naselja bliža Sinju – Brnaze, Glavice, Suhač i Turjaci imaju manji gubitak stanovništva od naselja koja su lokacijski manje dostupna – Bajagić, Obrovac i Gljev (Slika 11).

Tablica 10. Tipovi općeg kretanja stanovništva

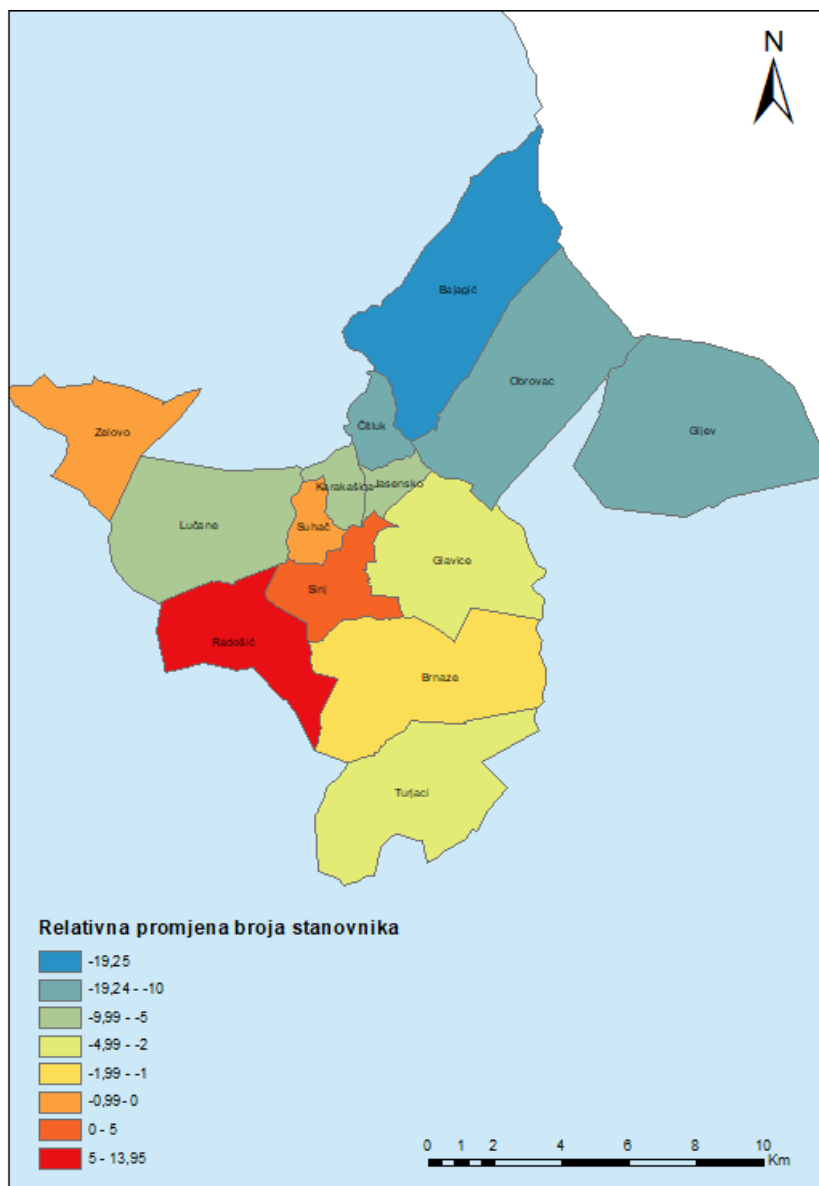
Tip	Obilježje	Trend
E ₁	- Prirodna promjena pozitivna - Popisom utvrđeno kretanje pozitivno - Stopa prirodne promjene veća od stope popisom utvrđenog povećanja	Emigracija
E ₂	- Prirodna promjena pozitivna - Popisom utvrđeno kretanje negativno - Stopa prirodne promjene veća od stope popisom utvrđenog smanjenja	Depopulacija
E ₃	- Prirodna promjena pozitivna - Popisom utvrđeno kretanje negativno - Stopa prirodne promjene manja od stope popisom utvrđenog smanjenja	Izrazita depopulacija
E ₄	- Prirodna promjena negativna - Popisom utvrđeno kretanje negativno - Stopa prirodne promjene (smanjenja) manja od stope popisom utvrđenog smanjenja	Izumiranje
I ₁	- Prirodna promjena pozitivna - Popisom utvrđeno kretanje pozitivno - Stopa popisom utvrđenog povećanja veća od stope prirodne promjene (priraštaja)	Porast imigracijom
I ₂	- Prirodna promjena negativna - Popisom utvrđeno kretanje pozitivno - Stopa popisom utvrđenog povećanja veća od stope prirodne promjene (smanjenja)	Obnova imigracijom
I ₃	- Prirodna promjena negativna - Popisom utvrđeno kretanje negativno - Stopa popisom utvrđenog povećanja manja od stope prirodne promjene (smanjenja)	Slaba obnova imigracijom
I ₄	- Prirodna promjena negativna - Popisom utvrđeno kretanje negativno - Stopa popisom utvrđenog smanjenja manja od stope prirodne promjene (smanjenja)	Vrlo slaba obnova imigracijom

Izvor: Nejašmić (2005)

Tablica 11. Popisna i relativna promjena broja stanovnika Grada Sinja 2001. i 2011.

	2001.	2011.	Relativna promjena broja stanovnika
Bajagić	696	562	-19,25
Brnaze	3223	3184	-1,21
Čitluk	552	488	-11,59
Glavice	3876	3753	-3,17
Gljev	363	326	-10,19
Jasensko	365	341	-6,58
Karakašica	705	665	-5,67
Lučane	687	649	-5,53
Obrovac	913	804	-11,94
Radošić	602	686	13,95
Sinj	11468	11478	0,09
Suhač	573	571	-0,35
Turjaci	1169	1138	-2,65
Zelovo	181	181	0
Ukupno	25373	24826	-2,16

Izvor: DZS (2003., 2012)

Slika 11. Relativna promjena broja stanovnika 2001. - 2011. Grada Sinja, po naseljima

4.2.1. Demografska uvjetovanost-ugrožavanje gradskih sustava

Demografski procesi utječu na sve aspekte društvenog i gospodarskog života određenog područja. Demografski rast uvjetuje širenje naselja i gospodarski razvoj, privlačenje investitora i ulaganje u komunalnu, urbanu i gospodarsku infrastrukturu.

4.2.1.1. Negativni trendovi i obrazovni sustav

Obrazovna struktura stanovništva treba biti jedna od polaznih točaka pri planiranju budućeg razvoja određenog prostora budući da je stanovništvo nositelj i glavni pokretač gospodarske aktivnosti. Da bi se odredile mjere revitalizacije potrebno je poznavati

strukturu kako budućeg radnog kontingenta tako i onog koje trenutno sudjeluje u procesu rada.

U Sinju postoje tri škole za primarno obrazovanje sa svojim područnim školama te osnovna glazbena škola Jakova Gotovca. Prema podacima iz Strategije razvoja grada Sinja, 2015. godine osnovnu školu pohađalo je 2049 učenika (Tablica 12), odnosno 2277 ako u računicu uključimo i učenike koji uz obveznu osnovnu pohađaju fakultativno i glazbenu školu. Usporedimo li podatke iz Popisa 2011. o stanovništvu prema pohađanju škole koji pokazuju da je te godine osnovnoškolaca bilo 2494 s tim brojkama dolazimo do zaključka da je Sinj u razdoblju od samo četiri godine izgubio 217, odnosno 445 učenika u dobi od 7 do 14 godina. Negativan trend nastavlja se i dalje. Tako je u novu školsku godinu 2018./2019. u prve razrede osnovnih škola upisano 403 učenika, što je za 339 djece manje u odnosu na 2004./2005. kada ih je bilo 742. (URL18). Prema podacima iz Ureda državne uprave u Sinju, objavljenih na stranici sinjskog portala Ferata, sve osnovne škole u gradu Sinju 2018. godine upisale su manje učenika u prve razrede osnovnih škola, zajedno gledano – dva razreda manje (URL19). Jedino poneka područna škola bilježi porast, ali uzevši u obzir da te škole inače pohađa jako malo djece, porast od jednog ili dva „prvašića“ nije značajan gledajući sveukupnu negativnu sliku.

Tablica 12. Opseg djelatnosti osnovnih škola na području grada Sinja

Naziv osnovne škole	Broj učenika	Broj zaposlenika	Broj odjela	Broj centralnih škola	Broj područnih škola
Ivana Lovrića	762	69	35	1	2
Marka Marulića	630	76	33	1	3
Fra Pavla Vučkovića	657	62	29	1	2
Jakova Gotovca	228	26	27	1	0
Ukupno	2049(2277)	233	97(124)*	4	7
	*				

Izvor: Grad Sinj (2015)

*U zagradama je naveden zbroj učenika i odjela uključujući i učenike glazbene škole Jakova Gotovca.

Po pitanju sekundarnog obrazovanja, ono je organizirano u četiri srednje škole, odnosno u Općoj gimnaziji Dinka Šimunovića i Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju s pravom javnosti koja ima program klasične i jezične gimnazije, zatim u srednjoj strukovnoj te

tehničko-industrijskoj školi. Tehnička i industrijska škola ima trogodišnje i četverogodišnje smjerove na području strojarstva, elektrotehnike i cestovnog prometa, dok srednja strukovna škola Bana Josipa Jelačića nudi smjerove na ekonomiji i trgovini, ugostiteljstvu i turizmu te osobnim uslugama. Uz velik izbor zanimanja za koja se učenici mogu opredijeliti u Sinju na raspolaganju su im i srednje škole u Splitu koje su lako dostupne na dnevnoj bazi.

Prema podacima Popisa iz 2011. stanovništva s područja Grada Sinja koji pohađaju srednju školu je 1.333 dok je prema Strategiji razvoja grada Sinja u srednje škole upisano 1946 učenika (Tablica 13). Taj podatak nam govori o gravitacijskoj snazi Sinja kao središta Cetinske krajine. Srednje škole na području grada upisuju učenici iz općina Otok, Hrvace i Dicmo, a također velik broj Vrličana i Triljana svakodnevno migrira u Sinj zbog naobrazbe. Naravno, ne smije se zaboraviti činjenica da velik broj Sinjana putuje u školu u Split zbog čega je razlika među podacima iz Popisa i Strategije još veća.

Tablica 13. Opseg djelatnosti srednjih škola na području grada Sinja

Naziv srednje škole	Broj učenika	Broj zaposlenika	Broj odjela
SSŠ Bana J. Jelačića	783	74	31
Gimnazija Dinka Šimunovića	355	38	12
Tehnička i industrijska škola R. Boškovića	594	68	24
Franjevačka klasična gimnazija	214	30	8
Ukupno	1946	210	75

Izvor: Grad Sinj (2015)

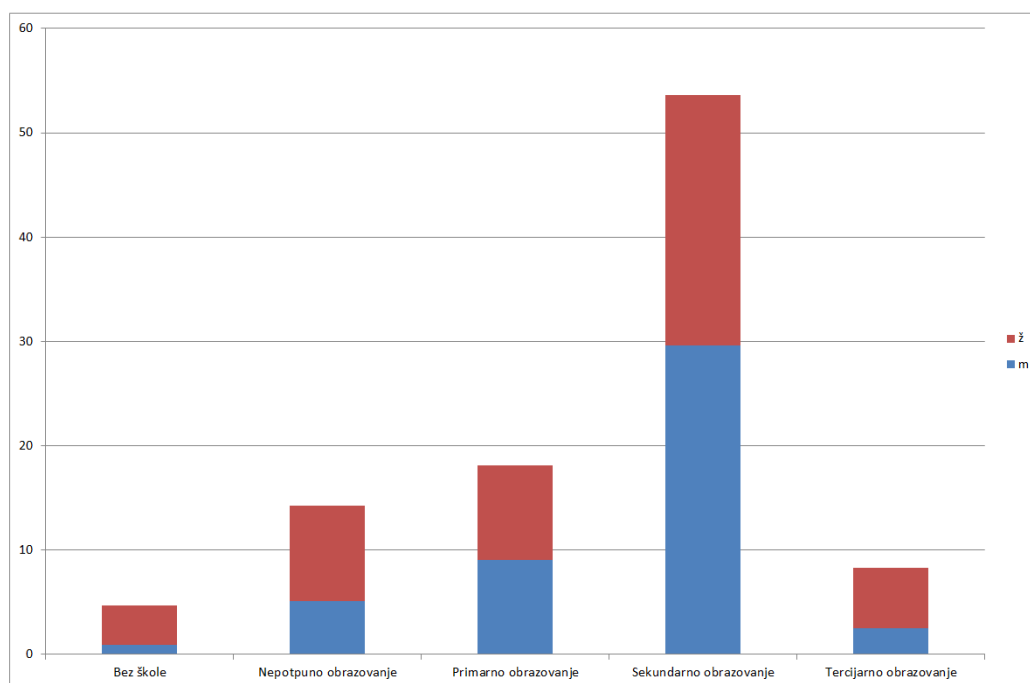
Tablica 14. Obrazovna struktura Grada Sinja stanovništva starijeg od 15 godina 2001. godine

Srednje škole

Spol	Ukupno	Bez škole	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Svega	Škole za zanimanje u trajanju od 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike	Škole za zanimanje u trajanju od 4 i više godina	Gimnazija	Viša škola, I. (VI.) stupanj fakulteta i stručni studij	Fakulteti, umjetničke akademije i sveučilišni studij	Magisterij	Doktorat
uk.	19999	931	1087	1772	3618	10718	6896	2753	1069	717	1023	23	2
m	9850	184	275	743	1811	5927	4280	1221	426	426	55	12	2
ž	10149	747	812	1029	1807	4791	2616	1532	643	643	518	11	0

Izvor: DZS (2003)

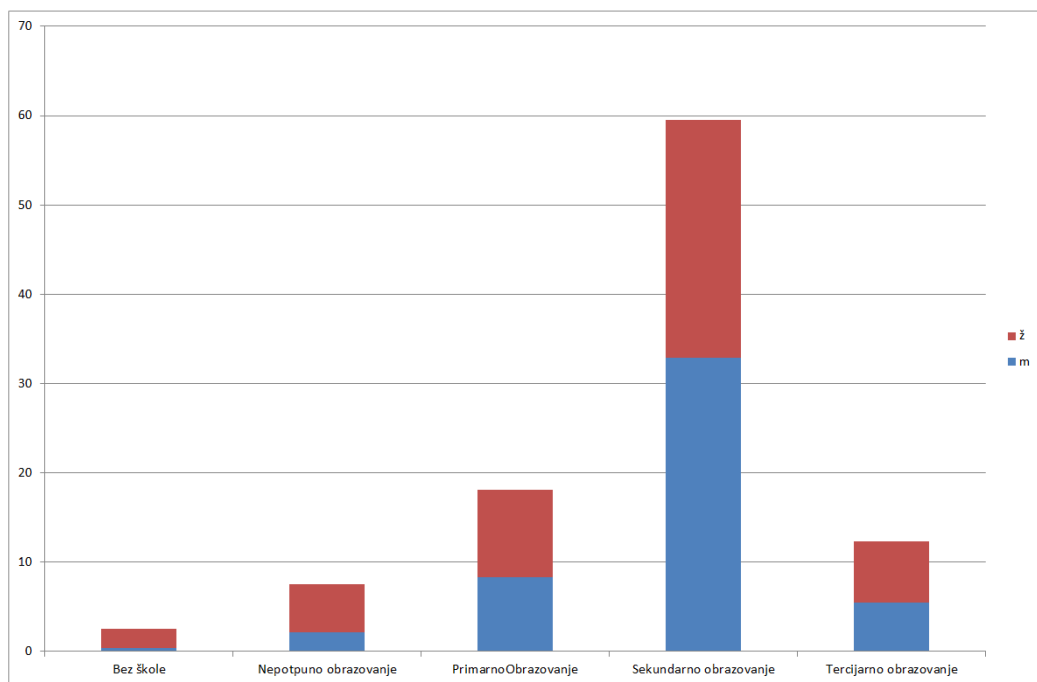
Prema podacima Popisa na području Grada Sinja 2001. godine (Slika 11) bez ikakve završene škole je 4,66 posto stanovništva starijeg od 15 godina, pretežno je to žensko stanovništvo u dobi iznad 60 godina, nepotpuno primarno obrazovanje ima 14,3 posto stanovništva dok je samo osnovnu školu završilo 18,09 posto stanovnika. Što se tiče statistike na državnoj razini prema kojoj u kategoriju sa završenom osnovnom školom ili bez škole 2001. ulazi čak 40,37 posto stanovništva, Sinj je u boljoj poziciji s udjelom od „samo“ 37,05. Sekundarnu naobrazbu ima 53,59 posto stanovništva s većim udjelom muškaraca, a diplomu s viših škola, stručnih i sveučilišnih studija, magisterija i doktorata ima 8,83 posto stanovništva (5,86 % žena i 2,48 % muškaraca). Na nacionalnoj razini 47 posto je onih sa srednjom školom dok je udio visokoobrazovanih viši nego u Sinju i iznosi 11,89 posto.

Slika 12. Obrazovna struktura Grada Sinja 2001. godine

Izvor: Tab. 14.

Rezultati iz Popisa 2011. pokazuju pogodniju obrazovnu strukturu u odnosu na 2001. godinu (Slika 12). Smanjen je udio ljudi bez škole na 2,52 posto te udio onih s nepotpunim ili samo primarnim obrazovanjem na 9,21 posto kao posljedica umiranja stanovništva u starijim dobnim skupinama. Srednju školu završilo je 59,54 posto stanovništva što je više za 7 posto od državnog postotka, a terciarnu naobrazbu steklo je 12,3 posto stanovnika, odnosno 4 posto manje nego na razini zemlje.

Slika 13. Obrazovna struktura Grada Sinja 2011. godine

Izvor: Tab. 15.

Tablica 15. Obrazovna struktura Grada Sinja stanovništva starijeg od 15 godina 2011. godine

	Spol	Ukupno	Bez škole	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednje škole	Svega	Stručni studij	Sveučilišni studij	Doktorat znanosti
2011.	uk.	20370	513	301	1234	3682	12128	2506	1139	1361	6
	m	10032	83	49	389	1695	6702	1112	465	642	5
	ž	10338	430	252	845	1987	5426	1394	674	719	1
15-19	uk.	1783	3	1	12	1303	464	0	0	0	0
	m	882	1	0	5	623	253	0	0	0	0
	ž	901	2	1	7	680	211	0	0	0	0
20-24	uk.	1791	4	0	4	34	1581	168	63	105	0
	m	919	3	0	4	29	832	51	17	34	0
	ž	872	1	0	0	5	749	117	46	71	0
25-29	uk	1684	4	1	0	38	1212	428	163	265	0
	m	873	3	0	0	32	684	154	49	105	0
	ž	811	1	1	0	6	528	274	114	160	0
30-34	uk	1582	1	0	3	81	1189	308	125	182	1
	m	861	0	0	3	61	670	127	50	76	1

35-39	ž	721	1	0	0	20	519	181	75	106	0
	uk	1674	4	1	4	137	1278	250	95	155	0
	m	873	2	1	3	83	683	101	40	61	0
40-44	ž	801	2	0	1	54	595	149	55	94	0
	uk	1694	7	0	6	194	1281	205	87	118	0
	m	883	5	0	4	118	665	91	40	51	0
45-49	ž	811	2	0	2	76	616	114	47	67	0
	uk	1879	4	1	14	183	1407	268	118	149	1
	m	972	4	1	8	103	735	119	44	75	0
50-54	ž	907	0	0	6	80	672	149	74	74	1
	uk	1925	15	5	40	242	1344	279	126	152	1
	m	985	8	1	17	110	723	126	50	75	1
55-59	ž	940	7	4	23	132	621	153	76	77	0
	uk	1511	9	1	98	316	908	178	97	80	1
	m	821	4	0	35	132	551	99	51	47	1
60-64	ž	690	5	1	63	184	357	79	46	33	0
	uk	1305	14	5	157	306	614	209	137	70	2
	m	626	5	2	51	95	366	107	59	46	2
65-69	ž	679	9	3	106	211	248	102	78	24	0
	uk	920	28	19	210	244	328	91	55	36	0
	m	406	4	7	51	89	197	58	28	30	0

70-74	ž	514	24	12	159	155	131	33	27	6	0
	uk	1053	70	67	306	270	267	73	45	28	0
	m	453	7	15	104	105	178	44	21	23	0
75+	ž	600	63	52	202	165	89	29	24	5	0
	uk	1569	350	200	380	334	255	49	28	21	0
	m	478	37	22	104	115	165	35	16	19	0
	ž	1091	313	178	276	219	90	14	12	2	0

Izvor: DZS (2012)

Kao što je prikazano u tablici 15. najveći udio stanovništva bez škole nalazi se u dobnoj skupini od 75 i više godina. Već starosna kohorta 70-74 godine bilježi znatno manji broj nepismenih osoba. Do idućeg popisa stanovništva predviđa se da će udio stanovnika bez škole iznositi manje od 1 posto. Isto vrijedi i za udio onih s nepotpunim primarnim obrazovanjem. Kao i kod Hrvatske, u Sinju se žene isto češće odlučuju za tercijarno obrazovanje od muškaraca. Također, udio visokoobrazovanih muškaraca veći je od udjela žena tek u starosnim skupinama iznad 55 godina što je refleksija tadašnjeg društvenog uređenja i načina života u kojem je žena prije svega bila majka i domaćica, a muškarac je bio taj koji je skrbio za obitelj. Promjene u svijesti društva, naročito žena, koje su se otada dogodile dovele su do sve većeg pristupa žena obrazovanju i zaposlenju, a to za posljedicu ima odgodu rađanja prvog djeteta i smanjenje opće stope fertiliteta.

4.2.1.2. Demografski aspekti i radna snaga

Radna je snaga temeljna odrednica gospodarskog razvoja svakog područja budući da o njoj ovisi i neaktivno, odnosno uzdržavano stanovništvo. Udio radno-aktivnog stanovništva ovisi o brojnim čimbenicima kao što su ponuda poslova i potražnja za radnom snagom, strukturi obrazovanja i slično, a što je udio veći, to je veći i stupanj gospodarskog razvoja. Najjednostavniji pokazatelj aktivnosti stanovništva je opća stopa aktivnog stanovništva⁴ koja prikazuje udio aktivnog stanovništva u ukupnom. Nedostatak ovog pokazatelja je taj što u obzir uzima i stanovništvo do 15 godina koje još nije pristupilo tržištu rada. Zbog toga se za računanje aktivnosti stanovništva češće koristi opća stopa aktivnosti ili stopa iskorištenosti radnog kontingenta⁵ kojoj je prednost ta što u obzir uzima samo ono stanovništvo koje može raditi, a umirovljenici i mlađi od 15 ne sudjeluju u izračunu.

⁴ Opća stopa aktivnosti stanovništva – $Pa = \frac{Pa}{P} \times 100$

⁵ Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta – $a'rk = \frac{Pa(15-64)}{P(15-64)} \times 100$

Tablica 16. Struktura stanovništva Grada Sinja starijeg od 15 godina prema aktivnosti i spolu 2011. godine

Spol	Nezaposleni					Ekonomski neaktivni				
	Ukupno	Zaposleni	Svega	Traže prvo zaposlenje	Traže ponovno zaposlenje	Svega	Umirovljenici	Osobe koje se bave obvezama u kućanstvu	Učenici ili studenti	Ostale neaktivne osobe
Uk.	20370	7142	2503	559	1944	10723	6131	1268	2225	1099
m	10032	4180	1160	282	878	4692	3047	50	1001	594
Ž	10338	2962	1343	277	1066	6031	3084	1218	1224	505

Izvor: DZS (2012)

Radni kontingent⁶ Grada Sinja 2011. brojio je 16.149 što je 65,05 posto stanovnika u radno-aktivnoj dobi od ukupnog broja stanovnika. Zaposlenih je 7142, odnosno opća stopa aktivnosti stanovništva iznosi 28,77 posto. Od ukupnog radnog kontingenta zaposleno je 44,23 posto stanovništva što ukazuje na slabu iskorištenost radne snage. U travnju 2015. bilo je registrirano 2837 nezaposlenih od čega je 58 posto bilo žena. Pogledamo li podatke iz tablice 16. koja prikazuje podatke za 2011., u samo četiri godine bez posla je ostalo 334 ljudi. Ekonomski neaktivnog stanovništva je visokih 52,64 posto od čega najveći udio otpada na umirovljenike koji čine 30 posto stanovništva starijeg od 15 godina. Poseban naglasak treba staviti na izraženu nezaposlenost žena, odnosno na mali udio zaposlenih žena. One čine samo 15,54 posto stanovništva starijeg od 15 godina, a to je mahom posljedica zatvaranja tvornice Dalmatinka koja je prvenstveno zapošljavala žene. Nakon propasti industrije konca, većini zaposlenica postrojenja bilo je nemoguće vratiti se u tržišne tokove i tražiti novo zaposlenje, naročito onima u starosnim skupinama bližima mirovini. Zbog toga je većina njih bila primorana ostati bez posla i uzeti „titulu“ domaćice. Upravo iz ovog razloga jedna od mjera revitalizacije ovog područja, a općenito i na razini države treba biti ulaganje u cjeloživotno učenje, tj. stanovnicima treba biti omogućeno prekvalificiranje i dodatno usavršavanje kroz cijeli svoj radni vijek.

⁶ Pf₍₁₅₋₅₉₎ + Pm₍₁₅₋₆₄₎

5. NEIZVJESNA DEMOGRAFSKA BUDUĆNOST

Bez obzira na razne metode demografskih projekcija i predviđanja kretanja broja stanovnika, stanovništvo je živa materija koja je i dijelom nepredvidiva i koja odgovara na zahtjeve današnjeg suvremenog svijeta. Stanovništvo se kroz povijest uvijek kretalo, u potrazi za sigurnim i stabilnim naseljem, u potrazi za hranom, u potrazi za prirodnim resursima, u potrazi za boljim i kvalitetnijim životom. U ovom poglavlju pokušat će se prikazati budućnost stanovništva Grada Sinja, odnosno kretanje ukupnog broja stanovnika, što će pomoći u definiranju ciljeva i mjera budućeg razvoja.

5.1. Osnovne projekcije

Projekcije su iznimno važna metoda u demografiji koja pokazuje kakav će biti razvoj stanovništva na osnovi postavljenih hipoteza koje se mogu, a ne moraju ostvariti (Mrđen, 2004). Budući da prikazuju buduća kretanja i promjene u demografskoj strukturi iznimno su bitne za planiranje društvenog i ekonomskog razvoja države te demografske politike. Izrađuju se za kratkoročno, srednjoročno i dugoročno razdoblje (Mrđen, 2004). Naravno, projekcije ne mogu u potpunosti pouzdano predvidjeti buduće kretanje stanovnika jer je ono pod utjecajem društveno-gospodarskih, psiholoških i kulturnih čimbenika. Odstupanja od rezultata prognoza veća su s većim vremenskim periodom, dok kratkoročne projekcije većinom pouzdano prikazuju kretanje broja stanovnika u bliskoj budućnosti, osim u ekstremnim slučajevima kao što je rat ili prirodna katastrofa.

Projekcije stanovništva najčešće se rade ekstrapolacijom koristeći aritmetičku, geometrijsku i eksponencijalnu progresiju. Aritmetička metoda koristi prosječan godišnji porast/pad broja stanovnika te na temelju njega pokazuje broj stanovnika na kraju projekcijskog razdoblja. Geometrijska i eksponencijalna metoda za razliku od aritmetičke metode koriste stopu porasta/pada, a ne apsolutni broj. Sve tri navedene metode projekcija imaju pretpostavku da će se trend kretanja broja stanovnika iz posljednjeg međupopisnog razdoblja nastaviti. Navedene ekstrapolacije mogu se koristiti i za izračun stanovnika za godine između popisa. To se tada naziva interpolacija.

Tablica 17. Broj stanovnika Grada Sinja prema projekcijama do 2091. godine

Godina	Aritmetička metoda	Geometrijska metoda	Eksponencijalna metoda
2011.	24826	24826	24826
2021.	24279	24290	24290
2031.	23732	23767	23767
2041.	23185	23254	23254
2051.	22638	22753	22753
2061.	22091	22262	22262
2071.	21544	21782	21782
2081.	20997	21313	21313
2091.	20450	20853	20853

U tablici 17. prikazani su podaci o budućem kretanju broja stanovnika dobiveni matematičkim izračunima aritmetičke, geometrijske i eksponencijalne metode. Geometrijska i eksponencijalna progresija porasta, odnosno pada prognoziraju jednak pad broja stanovnika po desetogodišnjim kohortama. Iako se kod geometrijske metode računa s fiksnom stopom, a kod eksponencijalne metode vrijedi da se stopa rasta/pada povećava s porastom/padom veličine populacije, rezultati projekcija su jednaki zbog relativno malog broja stanovništva u izračunu. Prema tim dvjema projekcijama, ukoliko se nastave trenutni trendovi nataliteta, mortaliteta i migracije, Grad Sinj će za tri godine na idućem popisu brojiti 24.290 stanovnika, a taj broj će na svakom idućem popisu biti manji. Negativniju sliku prikazuje aritmetička projekcija po kojoj se broj stanovnika svake godine smanjuje za isti apsolutni broj. Godine 2021. Sinj će imati 24.279 stanovnika, a 2061. populacija će se smanjiti na oko 22 tisuće.

Svakako, pri promišljanju o budućim demografskim promjenama u obzir treba uzeti prirodno kretanje stanovništva. Promjena u stopi nataliteta i mortaliteta uvelike djeluje na budući trend kretanja, ali izglednije je da će natalitet i mortalitet ostati isti dok će migracija biti ta koje će imati veći utjecaj. Migracija je općenito najteže predvidljiva komponenta budućeg kretanja stanovništva (Nejašmić, 2005), a upravo o njoj će u budućnosti ovisiti demografska putanja Grada Sinja i cijele Cetinske krajine.

Već iz danih projekcija može se zaključiti kako se previđeni broj stanovnika prirodnim putem neće ostvariti. Povećanje broja moguće je nadomjestiti jedino novim stanovništvom, za

čije privlačenje je potrebno razviti mehanizme i mjere koji će biti dovoljno atraktivni za doseljavanje, ali ostaje pitanje koliko je Sinj sposoban što se tiče ljudskih i financijskih kapaciteta za izvesti takvo što.

5.2. Očekivani nastavak ili plansko usmjeravanje?

Bez ozbiljnog strateškog planiranja razvoja i jasno određenih ciljeva ravnomjeran razvoj Grada Sinja, a s njime i Cetinske krajine bit će nemoguće postići. Problemi s kojima se danas susreće Sinj i cijelo njegovo područje zajednički su za većinu jedinica lokalne samouprave na području Republike Hrvatske. Upravo zbog toga, rješavanju problema potrebno je pristupiti na svim razinama: nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj.

Jedan od glavnih dokumenata koji definira razvoj Grada Sinja je Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015.-2020. koja predstavlja temeljni dokument za unaprjeđenje kvalitete života u skladu s održivim razvojem.

Strategijom su definirana četiri glavna opća cilja:

1. Kvalitetni i dinamični ljudski resursi, kao i aktivni nositelji sadašnjosti i budućnosti grada Sinja,
2. Izgrađeni i usklađeni infrastrukturni i prirodni resursi, kao osnovni preduvjeti kvalitete života,
3. Održivo i konkurentno gospodarstvo, kao osnova ekonomske dinamike urbane sredine,
4. Kontinuitet jedinstvenog kulturnog identiteta zajednice, kao vezivno tkivo svih generacija sinjskog društva,
5. Razvoj administrativnih kapaciteta (infrastrukture, usluga i ljudskih resursa) Grada u svrhu efikasnijeg upravljanja lokalnim razvojem.

U okviru svakog općeg cilja razrađeni su specifični ciljevi te prioriteti i mjere, odnosno specifični projekti putem kojih će se isti ostvariti. Budući da je, u trenutku pisanja predmetnog rada, do ispunjenja ciljeva ostalo malo više od dvije godine (do 2020.) već sada nužno je početi planirati razvojnu strategiju za razdoblje poslije 2020. uzimajući u obzir dosada ostvareno, ali i ono što je trenutno strategijom zacrtano, a malo je vjerojatno da će se ostvariti.

Za provedbu Strategije nužno je uključiti sve dionike društva, od gradske uprave, preko poduzetnika, javnog sektora te samih građana kako bi razvoj bio potpun i u skladu s potrebama svih aktera.

Budući razvoj treba uzeti u obzir sve raspoložive resurse: ljudske kapacitete, prirodnu osnovu, bogatu tradiciju i kulturu, postojeću infrastrukturu, povoljan geoprometni položaj i sve druge prirodno-geografske i sociogeografske karakteristike ovog iznimno bogatog područja te na istima temeljiti budućnost predmetnog područja.

Nakon analize demografskih trendova i procesa, te trenutnog stanja napravljene su osnovne projekcije o kretanju stanovništva Sinja koje predviđaju nastavak negativnih demografskih procesa. Novom strategijom naglasak se treba staviti na plansko usmjeravanje koje u prvom planu treba potaknuti pozitivnu promjenu u demografskim kretanjima jer očekivati nastavak po postojećim trendovima nije i ne bi smjela biti prihvatljiva opcija.

6. REVITALIZACIJSKA POTREBA

Temeljem provedenog istraživanja te promatranja grada Sinja na lokalnoj i nacionalnoj razini s aspekta demografske osnove, ali uzimajući u obzir sve ostale odrednice područja bitne za razvoj u ovom poglavlju razvijeni su scenariji razvoja promatranog područja.

6.1. Modeli ukupnog razvoja

Na temelju demografske analize, te uzimajući u obzir prirodne, kulturne i tradicijske vrijednosti te stupanj razvijenosti Grada Sinja razvijen je model razvoja promatranog područja sa sljedećim ciljevima:

1. Ulaganje u stanovništvo
 - najvažniji i najbitniji cilj čije će ostvarenje generirati i druge pozitivne promjene

Navedeni cilj i mjere za njegovo ostvarenje detaljnije je opisan u 6.2. Demografska revitalizacija.

2. Iskorištavanje tradicijske i kulturne baštine
 - Izrada strategije razvoja turizma,
 - Daljnje obnavljanje kulturne baštine,
 - Razvoj cjelovitog turističkog brenda,
 - Povećanje broja noćenja i smještajnih kapaciteta.

3. Razvoj poljoprivrede

- Poticanje osnivanja OPG-ova,
- Gradnja sustava navodnjavanja,
- Okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta,
- Uspostava stočnog sajma (za navedeno već postoje inicijative), poljoprivrednih zadruga, ekotržnica,
- Niže cijene zakupa zemljišta.

4. Razvoj malog i srednjeg poduzetništva

- Gradnja poduzetničkog inkubatora u Gospodarskoj zoni Kukuzovac
- Poticanje start up firmi
- Poticanje samozapošljavanja

5. Jačanje ljudskih kapaciteta

- Edukacija zaposlenika gradske uprave o načinu pripreme i pisanja projekata financiranih iz fondova i programa Europske unije
- organizacija predavanja i radionica za stanovništvo u suradnji s gradskom upravom, resornim ministarstvima i konzultantskim tvrtkama.

Svi navedeni ciljevi realni su i ostvarivi, pogotovo uz korištenje Europskih strukturnih i investicijskih fondova i programa Europske unije.

Kroz mjere unutar Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014. – 2020. poljoprivrednicima se nude mogućnosti kupnje mehanizacije, bilja, stoke, gradnja infrastrukture, a razvijene su i mjere za jedinice lokalne samouprave putem kojih su moguća ulaganja u gradnju društvenih i vatrogasnih domova, vrtića, turističke infrastrukture, ulaganja u gradnju poučnih staza i šumske infrastrukture. Budući da je Cetinska krajina ruralno područje, korištenje sredstava putem navedenog Programa neophodno je za realizaciju i razvoj poljoprivrede i turizma. Prema podacima iz Upisnika poljoprivrednika na dan 31. prosinca 2017. godine u Sinju je bilo registrirano 736 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, a na području cijele Cetinske krajine taj broj iznosio je 1721 registriran OPG. Iako se brojka na prvu ne čini niska, s obzirom na veličinu Sinjskog polja, ista bi trebala biti puno veća. Međutim, baziranje razvoja samo na jednoj grani, odnosno poljoprivredi, a shodno tome i turizmu, dugoročno je neodrživo, budući da je broj poljoprivrednika u Sinju konstantno u opadanju, a tek je zadnjih nekoliko godina primjetan rast broja OPG-ova.

Poljoprivreda i turizam u današnje vrijeme u uskoj su vezi, pogotovo u ruralnim područjima. Kroz turizam je poljoprivredu moguće valorizirati na više različitih načina, prvenstveno kroz širenje tržišta i povećanje prodaje, što onda generira i povećanje proizvodnje. Sinj do danas nema izrađenu strategiju turizma, dokumenta koji je jedan od glavnih uvjeta za razvoj održivog turizma u svrhu ravnomjernog i planskog razvoja predmetnog područja. Suradnja gradskih vlasti i turističke zajednice s lokalnim iznajmljivačima, OPG-ovima, agencijama i ostalim turističkim dionicima nužna je za optimalno korištenje prirodnih resursa, poštujući održiv razvoj, a sve sa svrhom dugoročnog gospodarskog razvoja i demografske obnove.

Stoga Grad Sinj mora ulagati i u poduzetništvo, odnosno u razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Svake godine Grad Sinj raspisuje Javni poziv za poticanje zapošljavanja nezaposlenih osoba i poticanje samozapošljavanja. Jedno od rješenja je i povećanje iznosa poticaja po poslodavcu ili osobi koja se samozapošljavanja te olakšanje uvjeta za osnivanje obrta (posljednjih godina iznos poticaja iznosi 10.000,00, odnosno 5.000,00 kuna, ovisno o vrsti djelatnosti) (URL 20). Kroz Europski fond za regionalni razvoj EU financira razne aktivnosti vezane za mikro, male i srednje poduzetnike, od gradnje proizvodnih pogona i nabave opreme do unaprjeđenja poslovnih procesa, te bi Grad Sinj kroz organizaciju radionica za poduzetnike mogao pridonijeti boljoj informiranosti i većem broju prijava na natječaje.

Jedna od mogućnosti je i gradnja i osnivanje poduzetničkog inkubatora za nove tvrtke i start-up tvrtke. Kao idealna lokacija poduzetničkog inkubatora može se odabrati jedan od prostora koje je potrebno revitalizirati, dio vojarne Ivaniša Nelipića, dio prostora bivše tvornice Dalmatinka ili iskorištavanje prostora u gospodarskoj zoni Kukuzovac i gradnja novog objekta. Osnivanjem poduzetničkog inkubatora, tvrtkama bi se omogućio jedinstven prostor za razvoj i razmjenu ideju, uz niže cijene najma prostora i davanja. Za gradnju i opremanje ove vrste prostora također je moguće povući sredstva iz fondova EU.

Budući da su djelatnici gradske uprave osobe koje mogu napraviti konkretne korake u razvoju, nužno je jačati njihove kapacitete, pogotovo one vezane uz strateško upravljanje te razradu i pripremu projekata za prijavu na natječaje iz programa i fondova Europske unije.

Obzirom da se rad temelji na istraživanju demografske slike Grada Sinja i demografskim projekcijama, ulaganje u stanovništvo ulaganje je koje se dugoročno najviše isplati i koje će u najvećoj mjeri doprinijeti održivosti razvoja.

Obrazovna struktura Grada Sinja povoljna je te je postotak stanovništva s tercijskim obrazovanjem blizak prosjeku Republike Hrvatske. Međutim, većina stanovnika s tercijskim obrazovanjem studij pohađaju u Splitu, Zagrebu, Zadru ili Rijeci, gdje najčešće i ostaju nakon završetka istog. Privlačenje mladih, netom diplomiranih ljudi natrag u rodni kraj prvi je od problema s kojima se Grad Sinj mora suočiti te pronaći način za njegovo rješavanje. Jedno od rješenja je stipendiranje studenata za vrijeme studija uz obvezu rada u Sinju po završetku istog. Nadalje, problem odlaska obrazovanog mladog stanovništva je i osnivanje visokoškolske ustanove ili otvaranje podružnice Sveučilišta u Splitu na području Grada te bi na taj način Sinj mogao slijediti primjer ostalih gradova poput Šibenika, Gospića, Zaboka ili Petrinje. Za realizaciju navedenog nužno je uspostaviti suradnju s regionalnim i nacionalnim tijelima. Mnogi gradovi u Hrvatskoj osiguravaju stipendiju za sve redovne studente sa svog područja te je i to jedan od modela koje bi Sinj trebao uzeti u obzir.

Osim navedenog, nužno je povećati razinu komunalne i infrastrukturne opremljenosti na područja Grada Sinja, poput izgradnje kanalizacijskog sustava, prvenstveno u naseljima Brnaze i Glavice, rekonstrukcije cesta, ulaganja u gradsku imovinu, zapuštene i napuštene lokacije te izgradnju sadržaja za obitelji i mlade.

6.2. Demografska revitalizacija

Jedna od najtežih zadaća Republike Hrvatske zasigurno je demografska revitalizacija. Hrvatska se suočava s dva problema koja najviše utječu na ukupan broj stanovnika. Jedan se odnosi na negativnu prirodnu promjenu i nisku stopu nataliteta, dok se drugi odnosi na iseljavanje stanovnika, najviše mladih i obrazovanih stručnjaka. Oba problema zahtijevaju hitno plansko rješavanje na razini države, ali istom mogu pridonijeti i jedinice lokalne samouprave na lokalnoj razini.

6.2.1. Populacijski poticaji

Glavna populacijska mjera najbitnija za stanovništvo je sigurno, dobro plaćeno radno mjesto koje nudi mogućnost rješavanja stambenog pitanja i osnivanja obitelji. Broj nezaposlenih osoba u Sinju je visok, a zbog nedostatka radnih mjesta, sve više osoba odlučuje se na odlazak u inozemstvo.

Populacijske mjere koje se na odnose povećanje rodiljne naknade i vremena porodiljnog dopusta su mjere koje na razini države treba donijeti Vlada i nadležno Ministarstvo.

Grad Sinj u okviru svoje nadležnosti može provoditi sljedeće mjere nužne za povećanje stope nataliteta:

1. Povećanje jednokratne naknade za prvo dijete (sa sadašnjih 3.000 kn na 5.000 kn)
2. Povećanje jednokratne naknade za svako iduće dijete (sa sadašnjih 1.000 na 5.000 kn)
3. Povećanje subvencija za jasličke i vrtičke programe
4. Povećanje kapaciteta vrtića
5. Nabava udžbenika za učenike osnovnih i srednjih škola
6. Financiranje prijevoza za studente preddiplomskih i diplomskih studija
7. Povećanje broja učeničkih i studentskih stipendija
8. Uvođenje mogućnosti odrađivanja pripravničkog staža u gradskoj upravi ili gradskim tvrtkama, ili kod privatnih poslodavaca (subvencioniranje dijela plaće od strane Grada)
9. Uvođenje dnevnog boravka u osnovne škole
10. Osiguranje prehrane u osnovnim školama.

Grad Sinj dosada je financirao nabavu udžbenika za osnovne škole te sufinancirao nabavu udžbenika za srednje škole. Također, sufinancira i prijevoz učenika u osnovne i srednje škole, te javni prijevoz za studente. Navedene mjere predstavljaju dobru osnovu za budući razvoj, ali je iste potrebno dodatno razvijati i u njih ulagati, kako bi se postigao cjelovit razvoj i stanovništvo potaklo na ostanak i osnivanje obitelji.

Osim navedenih mjera, za demografsku revitalizaciju i zadržavanje stanovništva na području Grada Sinj nužna je kvalitetna komunalna i infrastrukturna opremljenost, pogotovo infrastruktura namijenjena obitelji i mladima, poput gradnje novog vrtića, gradnje nove škole, dječjih igrališta, prostora za mlade, gradnju kanalizacijske mreže, uređenje postojećih i gradnja novih prometnica.

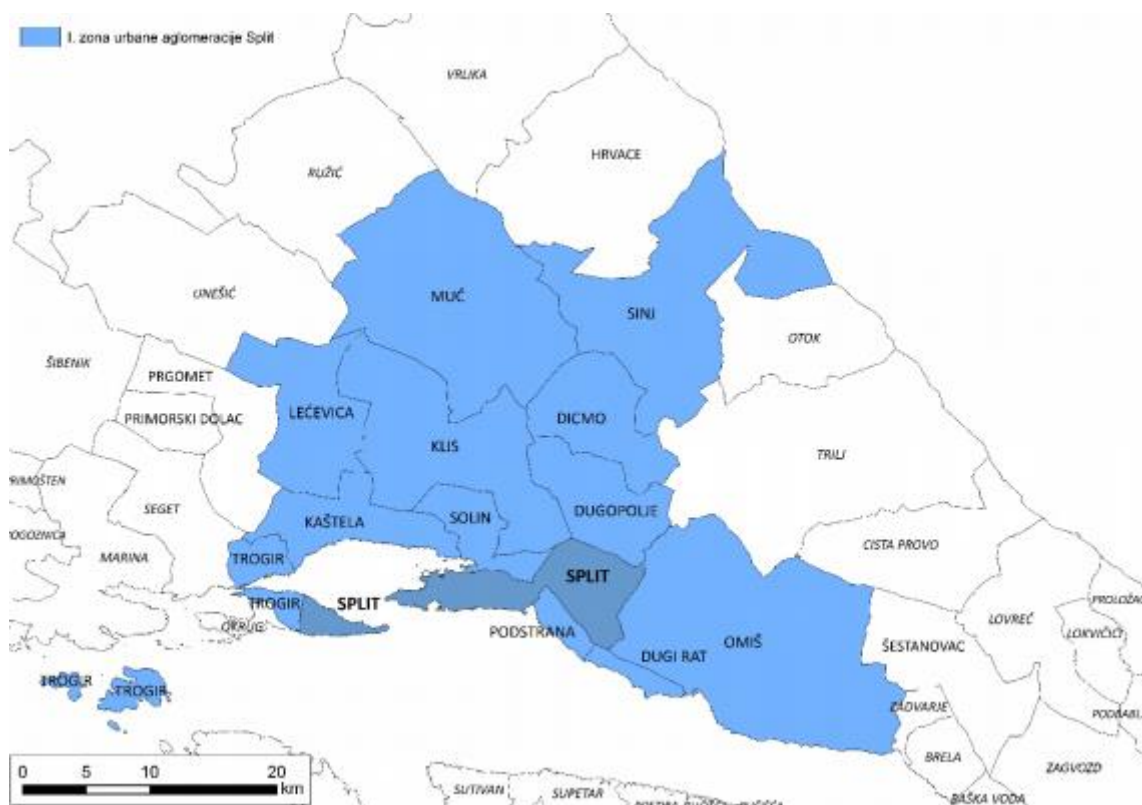
6.2.2. Imigracijska varijanta

Da bi se privuklo novo stanovništvo potrebno je istom ponuditi uvjete i sadržaje dovoljno atraktivne za doseljavanje.

Imigracijska varijanta može se podijeliti u dvije grupe, unutarnju i vanjsku imigraciju.

Prva grupa trebala bi se bazirati na privlačenje stanovništva sa šireg područja splitskog područja upravo zbog blizine dvaju gradova. Posljednjih godina, a pogotovo uslijed sve većeg

turističkog razvoja splitskog područja cijene nekretnine na tržištu su porasle, a potražnja je sve veća. Užurban gradski život i gradske gužve postaju sve manje privlačne za mlade obitelji koje žele mir i sigurno mjesto za odgajanje djece. Upravo zbog navedenog, Sinj se nudi kao idealno mjesto za preseljenje. Međutim, kako bi se realizirao, ovaj smjer demografske revitalizacije potrebno je ojačati sadržajima i mjerama navedenima u prethodnom poglavlju. Upravo tu se otvara prilika da Sinj u okviru Urbane aglomeracije Split putem ITU mehanizama povuče sredstva iz fondova Europske unije. ITU mehanizam je mehanizam Europske unije koji se odnosi na integrirana teritorijalna ulaganja koja za cilj imaju promicanje održivog urbanog razvoja, jačanje uloge gradova kao pokretača gospodarskog razvoja i suradnje između jedinica lokalne i regionalne samouprave te razvoj administrativnih kapaciteta gradova. U okviru ITU mehanizma moguće je povlačenje sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj, kohezijskog fonda te Europskog socijalnog fonda. Glavne aktivnosti podijeljene su u tri tematska područja: pametni gradovi, održivi gradovi te uključivi gradovi, koja za cilj imaju omogućiti povoljno okruženje za razvoj poduzetništva, obnoviti brownfield lokacije (stara, napuštena vojna ili industrijska područja), povećati zapošljavanje i turističke prihode kroz unaprjeđenje kulturne baštine te porast broja putnika u javnom prijevozu (URL21).

Slika 14. Teritorijalni obuhvat Urbane aglomeracije Split

Izvor: Grad Split (2016.)

Drugu grupu čini vanjska imigracija koja se opet dalje može podijeliti na dvije grupe, povratak stanovnika iz inozemstva i privlačenje stanovnika, prvenstveno s područja Istočne Europe.

Povratak već iseljenog stanovništva s područja Sinja najrealnija je među ponuđenim opcijama, budući da većina odlazi zbog boljih uvjeta života, odnosno nemogućnosti pronalaska posla. Nacionalni identitet snažno je razvijen kod stanovnika sinjskog područja, a uz navedene razvojne mjere i otvaranje radnih mjesta, povratak navedenih bio bi itekako moguć. Privlačenje stranog stanovništva mjera je koju je potrebno razvijati na svim razinama budući da ona zahtijeva veće mehanizme za ostvarenje. Kad se spominje ovaj način ostvarenja demografske revitalizacije, treba se uzeti u obzir i stavove lokalnog stanovništva jer je ono još uvijek prema ovakvim mogućnostima dosta skeptično.

7. ZAKLJUČAK

7.1. Opći zaključci

Nakon analize dostupnih podataka i usporedbe s demografskom slikom na nacionalnoj razini, može se zaključiti da Grad Sinj donekle odolijeva demografskim trendovima koji vladaju na području Republike Hrvatske. Međutim, to ne znači da su isti zaobišli predmetno područje. Svi negativni trendovi koji djeluju na nacionalnoj razini, mogu se primijetiti i na lokalnoj, samo u manjem dosegu. Već na zadnjem Popisu stanovništva zabilježen je pad ukupnog broja stanovnika, a prirodna kretanja stanovnika zabilježena nakon 2011. ukazuju da će pad do idućeg Popisa stanovništva 2021. biti još i veći.

Obrazovna struktura stanovništva predmetnog područja je povoljna i ne odudara previše od državnog prosjeka, u nekim segmentima je štoviše i bolja od nacionalne. Osim toga, Grad Sinj se profilirao kao regionalno središte kojem gravitiraju učenici cijele Cetinske krajine. To treba biti jedan od smjerova u kojem će se Grad Sinj razvijati u budućnosti.

Iskorištenost radne snage je nezadovoljavajuća, velik je broj nezaposlenih, a izrazito je nepovoljan omjer aktivnog i umirovljenog stanovništva. Iako je sinjsko područje prirodno bogato, a uz to i geografski dobro pozicionirano u blizini obale, velikih gradova i važnih prometnih čvorišta, slabo su iskorištene sve prednosti koje prostor kao takav nudi. Kroz odgovarajuću valorizaciju prirodne, a zatim i kulturne osnove Grad Sinj bi trebao riješiti problem pitanja nezaposlenosti kroz oživljavanje Gospodarske zone Kukuzovac, ulaganja u poljoprivredu i turizam te kroz razvoj srednjeg i malog poduzetništva.

Na pitanje iz naslova predmetnog istraživanja može se odgovoriti potvrdno ako u narednih nekoliko godina situacija u Sinju, a i Hrvatskoj, ostane nepromijenjena. Tada je odgovor *da*, godina 2013. bit će zabilježena kao godina kada je Grad Sinj počeo demografski propadati. Međutim, na pitanje se može odgovoriti i s *ne* – relativno novi negativni procesi još uvijek nisu „zagrebali“ strukturu stanovništva Grada Sinja duboko kao što su to učinili sa strukturom stanovništva Hrvatske. Pravovremena reakcija gradskih, županijskih, a u konačnici i državnih vlasti uvođenjem mjera koje će zadržavati i privlačiti stanovništvo, negativni demografski procesi mogu se ublažiti, a uz vrlo optimistične prognoze čak i preokrenuti.

7.2. Osvrt na hipoteze

H1 Negativni demografski trendovi zabilježeni posljednjih godina nastaviti će se i u budućnosti (potvrđeno).

Demografskom analizom utvrđeno je da su svi demografski procesi na području Grada Sinja negativni, a osnovne projekcije pokazale su nastavak takvog trenda u slučaju nepromijenjenih varijabli.

H2 Naselje Sinj demografsku snagu crpi iz naselja Cetinske krajine (potvrđeno).

Uvidom u popise stanovništva i statistička izvješća za svaku godinu dokazano je da naselje Sinj bilježi mali porast broja stanovnika unatoč negativnom migracijskom saldu i prirodnom padu.

H3 Grad Sinj bit će i dalje okosnica razvoja Dalmatinske Zagore (potvrđeno).

Unatoč trenutnoj stagnaciji gospodarskog razvoja, Grad Sinj će sačuvati ulogu vodećeg središta Dalmatinske zagore iz dva razloga, zbog tradicijske vrijednosti i okrenutosti stanovništva prema Sinju i zbog nepostojanja drugog naselja koje na sebe može preuzeti ulogu središta zbog nezadovoljavanja funkcija potrebnih stanovništvu ovog prostora.

H4 Razvoj Grada Sinja ovisi o Gradu Splitu (potvrđeno).

Obzirom na malu udaljenost i sve bolju prometnu povezanost Splita i Sinja, gravitacijski utjecaj Splita nemoguće je zanemariti pri analizi društvenih i gospodarskih procesa. Za očekivati je da će u budućnosti doći do još veće međuovisnosti ova dva područja.

H5 Demografska revitalizacija moguća je samo putem imigracije (potvrđeno).

Demografskom analizom utvrđeno je negativno prirodno i mehaničko kretanje stanovništva, stopa fertiliteta je niska, a cijelo područje spada u emigracijski podtip E₄ što znači da će u budućnosti Grad Sinj morati privlačiti novo stanovništvo ili vraćati odseljeno natrag u rodni grad.

8. LITERATURA I IZVORI PODATAKA

8.1. Popis literature

1. Cvitanović, A., 2002: Geografski rječnik, Hrvatsko geografsko društvo Zadar, Zadar
2. Graovac, V., Glamuzina, M., 2005: *Contemporary demographic changes in the town of Sinj, Croatia*, Geoadria 10, 171-189.
3. Mrđen, S., 2004: *Projekcije stanovništva Republike Hrvatske do 2031. godine: mogu li migracije ublažiti buduće negativne demografske trendove?*, Migracije i etničke teme 20, 63-78
4. Nejašmić, I., 2005., *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb
5. Turk, I. i dr., 2016. *Demografska kriza u Hrvatskoj: zrcalo društvene, ekonomske i vrijednosne krize*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Ogranak Matice hrvatske u Vukovaru, Hrvatsko društvo: 25 godina nakon Vukovara 91., 73-93
6. Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb
7. Župarić-Iljić, D., 2016: *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb

8.2. Izvori podataka

1. *Gradovi u statistici – Doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.
2. *Hrvatska u brojkama 2010.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2010.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2010.pdf)
3. *Hrvatska u brojkama 2011.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2011.pdf)
4. *Hrvatska u brojkama 2012.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2012.pdf)
5. *Hrvatska u brojkama 2013.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2013.pdf)
6. *Hrvatska u brojkama 2014.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2014.pdf)
7. *Hrvatska u brojkama 2015.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2015.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2015.pdf)

8. *Hrvatska u brojkama 2016.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2016.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2016.pdf)
9. *Hrvatska u brojkama 2017.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2017.
(https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/CroInFig/croinfig_2017.pdf)
10. *Izješće o obavljenoj reviziji o osnivanju i ulaganju u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Splitsko-dalmatinske županije*, Državni ured za reviziju, Područni ured Zadar, Zadar, 2014., (<http://www.revizija.hr/izvjesca/2014/rr-2014/revizije-ucinkovitosti/osnivanje-i-ulaganje-u-poduzetnicke-zone/poduzetnicke-zone-na-podrucju-splitsko-dalmatinske-zupanije.pdf>)
11. *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001.
12. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
13. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
14. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.
15. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012.
16. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012.
17. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012.
18. *Priopćenja 7.1.1. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001. – 2017.
19. *Priopćenja 7.1.1. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2000.* Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001.
20. *Registrirana nezaposlenost 2004. – 2018.*, Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018.
(<https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1>)

21. *Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020.*, Grad Sinj, 2015.
(<http://www.sinj.hr/wp-content/uploads/2018/03/Strategija-razvoja-grada-Sinja-za-razdoblje-2015.-2020.-godina.pdf>)
22. *Strategija razvoja Urbane aglomeracije Split*, Grad Split, 2016.
23. *Strateški razvojni program Grada Sinja*, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, 2007. (<http://www.sinj.hr/wp-content/uploads/2018/03/Stratetki-razvojni-program-Grada-Sinja.pdf>)
24. URL1: Jutarnji list, 2017., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/slavna-povijest-danas-propale-tvornice-trebala-je-biti-sagrađena-u-livnu-ali-komunisticki-mocnik-malom-je-lazi-izlobirao-da-ona-ipak-dode-u-sinj/6780468/> (31. 4. 2018.)
25. URL2: Gospodarska zona Kukuzovac d.o.o.,
<http://www.gzk.hr/Onama/tabid/1859/language/hr-HR/Default.aspx> (02. 05. 2018.)
26. URL3: Slobodna Dalmacija, 2010., <https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split-zupanija/clanak/id/104948/kukuzovac-alca-na-32000-kvadrata> (02. 05. 2018.)
27. URL4: Poslovni dnevnik, 2008., <http://www.poslovni.hr/hrvatska/izgradnja-gospodarske-zone-kukuzovac-kod-sinja-90081> (03. 05.2018.)
28. URL5: Gospodarska zona Kukuzovac d.o.o.,
<http://www.gzk.hr/Poduzetnici/tabid/1863/language/hr-HR/Default.aspx> (02. 05. 2018.)
29. URL6: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2017.,
http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/korisnici%20mirovine%202017/km1za12_2017.pdf
30. URL7: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2017.,
http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/osiguranici-2017/osiguranici_1za12_%202017.pdf
31. URL8: Mirovina.hr, 2018., <https://www.mirovina.hr/novosti/hrvatska-imala-cetiri-radnika-jednog-umirovljenika-a-danas-taj-omjer-gotovo-izjednačen/> (10. 06. 2018.)
32. URL9: Graovac Matassi, V. 2004., *Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske*, geografija.hr, <http://www.geografija.hr teme/prirodno-kretanje-stanovnistva-hrvatske/>
33. URL10: *Population on 1st January by age, sex and type of projection*, Eurostat, 2018., http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_15npms&lang=en (15. 08. 2018.)
34. URL11: *Demografski trendovi*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2018.,
<https://www.dzs.hr/Hrv/important/Interesting/articles/Demografski%20trendovi.htm>

35. URL12: dnevnik.hr, 2015., <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/produzuju-se-ogranicenja-za-hrvatske-radnike-pet-zemalja-clanica-eu-a-produzilo-rok-do-2018---391206.html> (15. 06. 2018.)
36. URL13: Europe direct Čakovec, 2015., <https://edic-cakovec.eu/njemacka-ukida-ogranicenja-pristupu-njemackom-trzistu-rada-za-hrvatske-drzavljanje/> (15. 06. 2018.)
37. URL14: Jutarnji list, 2017., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/uznemirujuca-istina-o-egzodusu-hrvata-od-ulaska-u-europsku-uniju-iseljavanje-je-eksplodiralo-samo-je-u-njemacku-odselilo-180000-nasih-gradana/5650383/> (15. 06. 2018.)
38. URL15: Jutarnji list, 2017., <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sokantni-podaci-iz-nove-studije-naseg-demografa-racunao-koliko-ce-u-rh-2031-godine-zivjeti-ljudi-ako-nista-ne-poduzmemo-i-dosao-do-zapanjujuce-brojke/5624323/> (18. 06. 2018.)
39. URL16: net.hr, 2018., <https://net.hr/danas/hrvatska/hrvatska-pala-ispod-cetiri-milijuna-stanovnika-njemacka-statistika-otkriva-da-je-broj-iseljenih-daleko-vec-od-onog-koji-se-kod-nas-prikazuje/> (18. 06. 2018.)
40. URL17: Graovac Matassi, V., 2004. *Svjetski dan migracija*, geografija.hr, <http://www.geografija.hr teme/svjetski-dan-migracija/>
41. URL18: Sinjski portal Ferata, 2018., <http://www.ferata.hr/cetinska-krajina-u-odnosu-na-2004-2005-ove-godine-13-razreda-prvasica-manje/> (06. 09. 2018.)
42. URL19: Sinjski portal Ferata, 2018., <http://www.ferata.hr/u-sinju-dva-razreda-prvasica-manje-nego-lani/> (06. 09. 2018.)
43. URL20: gradonačelnik.hr, 2016., <http://www.gradonacelnik.hr/vijesti/grad-sinj-raspisao-javni-poziv-za-dodjelu-poticaja-za-zapostljavanje>
44. URL21: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, <https://razvoj.gov.hr/gradovi-kao-pokretaci-gospodarskog-razvoja/3019> (19. 08. 2018.)
45. Zakon o lokalnoj i područnoj samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17), Zagreb, 2013. (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_19_323.html)

POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika

Slika 1. Geografski smještaj Grada Sinja.....	7
Slika 2. Dobno-spolna struktura stanovništva Hrvatske 2001. godine (u %).....	16
Slika 3. Dobno-spolna struktura stanovništva Hrvatske 2011. godine (u %).....	17
Slika 4. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine	18
Slika 5. Prirodna promjena stanovnika Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine.....	20
Slika 6. Vanjska migracija Republike Hrvatske od 2011. do 2017. godine.....	22
Slika 7. Kretanje broja nezaposlenih u Hrvatskoj od 2004. do 2018. godine	25
Slika 8. Broj stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine	26
Slika 9. Dobno-spolna struktura Grada Sinja 2011. godine (u %).....	28
Slika 10. Prirodna promjena stanovništva grada Sinja od 2000. do 2017. godine.....	31
Slika 11. Relativna promjena broja stanovnika 2001. - 2011. Grada Sinja, po naseljima	39
Slika 12. Obrazovna struktura Grada Sinja 2001. godine	43
Slika 13. Obrazovna struktura Grada Sinja 2011. godine	44
Slika 14. Teritorijalni obuhvat Urbane aglomeracije Split	59

Popis tablica

Tablica 1. Broj stanovnika gradova Trilja i Vrlike te općina Dicma, Otoka i Hrvaca 2001. i 2011. godine	11
Tablica 2. Obrazovna struktura stanovništva Hrvatske starijeg od 15 godina, 2011. po spolu	16
Tablica 3. Prirodno kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske od 1991. do 2017. godine	19
Tablica 4. Kretanje broja stanovnika Republike Hrvatske do 2080. godine po projekcijama Eurostata.....	21
Tablica 5. Broj nezaposlenih u Republici Hrvatskoj od 2004. do 2018. godine.....	24
Tablica 6. Relativna i apsolutna promjena broja stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine	30
Tablica 7. Prirodna promjena broja stanovnika Grada Sinja od 2000. do 2017. godine.....	32
Tablica 8. Migracijska kretanja stanovništva Sinja od 2011. do 2016. godine.....	34
Tablica 9. Unutrašnja preseljenja u Gradu Sinju od 2011. do 2016. godine.....	35
Tablica 10. Tipovi općeg kretanja stanovništva	37
Tablica 11. Popisna i relativna promjena broja stanovnika Grada Sinja 2001. i 2011.	38
Tablica 12. Opseg djelatnosti osnovnih škola na području grada Sinja.....	40

Tablica 13. Opseg djelatnosti srednjih škola na području grada Sinja.....	41
Tablica 14. Obrazovna struktura Grada Sinja stanovništva starijeg od 15 godina 2001. godine	42
Tablica 15. Obrazovna struktura Grada Sinja stanovništva starijeg od 15 godina 2011. godine	45
Tablica 16. Struktura stanovništva Grada Sinja starijeg od 15 godina prema aktivnosti i spolu 2011. godine	49
Tablica 17. Broj stanovnika Grada Sinja prema projekcijama do 2091. godine.....	51